

Jurisprudența obligatorie pentru aplicarea Codului de procedură penală

□ deciziile Curții Constituționale □ hotărârile prealabile
ale Înaltei Curți de Casație și Justiție privind dezlegarea
unor chestiuni de drept □ recursurile în interesul legii

Ediția a 5-a, actualizată la data de
10 martie 2026



Editura
Hamangiu

Capitolul I. Decizii ale Curții Constituționale

I. Recurs în casație. Neconstituționalitatea soluției legislative care exclude inculpatul de la dreptul de a formula recurs în casație în ipoteza în care în mod greșit nu a fost dispusă încetarea procesului penal

CPP, art. 438 alin. (1) pct. 8

Soluția legislativă din cuprinsul art. 438 alin. (1) pct. 8 CPP care exclude inculpatul de la dreptul de a formula recurs în casație în ipoteza în care în mod greșit nu a fost dispusă încetarea procesului penal este neconstituțională.

Astfel, în ipoteza soluționării cauzei penale printr-o soluție de încetare a procesului penal, în temeiul art. 396 alin. (6) CPP, pentru oricare dintre cauzele prevăzute la art. 16 alin. (1) lit. e)-j) din același cod, inculpatul nu dispune de mijlocul procesual penal reglementat prin textul criticat în favoarea procurorului și a părții civile, respectiv cel al invocării greșitei aprecieri a instanței cu privire la lipsa incidenței unei cauze de încetare a procesului penal. Prin urmare, dispozițiile art. 438 alin. (1) pct. 8 CPP creează un regim juridic diferit al procurorului și, respectiv, al inculpatului, sub aspectul posibilității acestora de a invoca pe calea recursului în casație o greșită apreciere de către instanța competentă a incidenței/neincidenței unei cauze de încetare a procesului penal, ceea ce conduce la un dezechilibru între mijloacele procesuale puse la dispoziția celor doi participanți la procesul penal anterior menționați, prin asigurarea doar în favoarea procurorului a dreptului prevăzut prin textul criticat. Astfel, dispozițiile legale criticate reglementează în privința inculpatului o situație procesuală net dezavantajoasă față de cea a procurorului, diferență care nu este justificată în mod obiectiv și rezonabil, și, mai mult, în ipoteza analizată, inculpatul este lipsit de orice alt mijloc procesual de apărare a drepturilor și intereselor sale procesuale.

C.C.R., dec. nr. 50 din 18 februarie 2025, M. Of. nr. 328 din 11 aprilie 2025

3. Prin încheierea din 1 noiembrie 2022, pronunțată în dosarul nr. 1.009/96/2016/a8, **Înalta Curte de Casație și Justiție, Secția penală, a sesizat Curtea Constituțională cu excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 438 alin. (1) pct. 8 CPP**, excepție ridicată (...) într-o cauză având ca obiect soluționarea recursului în casație declarat de autorul excepției, care are calitatea de persoană condamnată; în sarcina autorului excepției a fost reținută infracțiunea de complicitate la infracțiunea de folosire sau prezentare cu rea-credință de documente ori declarații false, inexacte sau incomplete, dacă fapta are ca rezultat obținerea pe nedrept de fonduri din bugetul general al Uniunii Europene sau din bugetele administrate de aceasta ori în numele ei.

4. În motivarea excepției de neconstituționalitate se susține că dispozițiile legale criticate prevăd că pot fi atacate cu recurs în casație hotărârile prin care în mod greșit s-a dispus încetarea procesului penal, textul nefăcând referire și la situația opusă, cea în care în mod greșit nu s-a dispus încetarea procesului penal. Or, prin faptul că acest caz a fost omis din cuprinsul dispozițiilor art. 438 CPP, este încălcat dreptul la un proces echitabil din perspectiva principiului egalității armelor.

5. Se arată că motivul concret care stă la baza acestui caz de recurs în casație este reprezentat de aprecierea greșită a cauzelor de încetare a procesului penal de către instanța de judecată. Altfel spus, se menționează că, dacă s-a apreciat în mod greșit asupra cauzelor de încetare a procesului penal, singurul participant la procesul penal care poate (raportat și la interesele participanților) promova o cale extraordinară de atac în vederea îndreptării unei astfel de erori este procurorul. Mai exact, dacă se constată că s-a analizat în mod greșit o cauză de încetare a procesului penal, iar rezultatul acestei analize eronate a fost favorabil inculpatului, atunci se poate promova calea de atac a recursului în casație, astfel încât acesta să poată fi sancționat. Cu toate acestea, în cazul contrar, în care cauza de încetare a procesului penal a fost analizată în mod greșit, iar exercitarea recursului în casație ar fi favorabilă inculpatului, legea nu permite promovarea acestuia. Or, într-o astfel de situație nu se poate admite că inculpatul are posibilitatea rezonabilă de a-și prezenta punctul de vedere în condiții care să nu îl dezavantajeze față de acuzare.

6. Mai mult, se subliniază că scopul căii extraordinare de atac analizate este acela de a îndrepta erorile grave de drept comise odată cu judecarea apelului. Se susține că, în mod evident, situația în care în mod greșit nu s-a constatat încetarea procesului penal reprezintă o eroare gravă, eroare pentru care trebuie să existe un remediu procedural, și că este de neacceptat ca o persoană să fie condamnată definitiv pentru săvârșirea unei infracțiuni pentru care în mod normal aceasta nu poate fi trasă la răspundere penală și, cu toate acestea, să nu existe posibilitatea legală ca hotărârea prin care s-a dispus o astfel de soluție să fie atacată. Astfel, având în vedere și scopul pentru care a fost creată această cale extraordinară de atac, în contextul în care nu este posibilă promovarea recursului în casație și în situația inversă (când în mod greșit nu s-a dispus încetarea procesului penal), suntem în prezența unui formalism excesiv care afectează caracterul echitabil al procedurii.

7. Pentru aceste motive, se susține că modul de reglementare al art. 438 alin. (1) pct. 8 CPP încalcă dreptul la un proces echitabil, în componenta sa referitoare la principiul egalității armelor. O astfel de reglementare, în mod evident, plasează condamnatul într-o poziție procesuală inferioară față de partea adversă.

8. Totodată, se arată că excluderea posibilității de a formula recurs în casație în situația în care în mod greșit nu s-a dispus încetarea procesului penal aduce atingere dreptului condamnatului de a avea un acces efectiv la justiție. De asemenea, se susține că, pentru a exista acces la justiție, se impune ca recurentul să beneficieze de o posibilitate concretă de a contesta un act ce constituie o ingerință în drepturile sale, însă textul criticat restricționează în mod nejustificat posibilitatea de a exercita calea de atac a recursului în casație într-o situație în care împotriva acestuia s-a pronunțat o hotărâre vădit nelegală care produce consecințe grave.

9. Se susține că, în mod aparent, într-o astfel de situație am putea fi în prezența unui caz de contestație în anulare, respectiv cel prevăzut la art. 426 lit. b) CPP. Cu toate acestea, la o analiză *in concreto* se poate constata faptul că există numeroase cazuri în care o astfel de eroare nu poate fi îndreptată pe calea contestației în anulare. În acest context se arată faptul că, potrivit dispozițiilor art. 426 lit. b) CPP, în interpretarea dată acestora prin Decizia nr. 10 din 29 martie 2017, pronunțată de Înalta Curte de Casație și Justiție, Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept în materie penală, acest caz de contestație în anulare nu poate fi invocat în măsura în care instanța de apel a dezbătut și a analizat incidența cauzei de încetare a procesului penal. Așadar, în măsura în care o cauză de încetare a procesului penal a fost avută în vedere și analizată de către instanța de control judiciar, care a constatat în mod eronat faptul că aceasta nu este incidentă în cauză, practic nu mai este posibilă promovarea unei căi extraordinare de atac pentru acest motiv.

10. Se face trimitere la Decizia Curții Constituționale nr. 453 din 24 iunie 2020, parag. 31-34.

11. **Înalta Curte de Casație și Justiție, Secția penală**, apreciază că excepția de neconstituționalitate este întemeiată. Se arată în acest sens că dispozițiile legale criticate prevăd cazul de casare ce constă, în esență, în greșita apreciere de către instanța de judecată a unei cauze de încetare a procesului penal, iar viciul de neconstituționalitate este determinat de forma de legiferare a temeiului căii de atac, legiuitorul prevăzând că doar aprecierea eronată în sensul afirmării existenței cauzei de încetare a procesului penal poate declanșa recursul în casație, nu și aprecierea eronată în sensul negării existenței cauzei de încetare a procesului penal. Se susține că, din cauza formei de legiferare a cazului de recurs în casație analizat, numai hotărârile judecătorești definitive prin care a încetat procesul penal pot fi atacate potrivit acestui temei, nu și celelalte hotărâri în care persistă aceeași judecată eronată asupra aceleiași chestiuni. Ca atare, textul criticat implică limitarea arbitrară a dreptului de a exercita recursul în casație împotriva tuturor hotărârilor judecătorești în care o eroare de judecată poartă asupra unei cauze de încetare a procesului penal. Or, se susține că, în această materie, jurisprudența constantă a Curții Constituționale a României este în sensul de a fi asigurată exercitarea deplină a dreptului de a exercita o cale de atac, fără vreo limitare dată de tipul hotărârii atacate. Sunt invocate Deciziile Curții Constituționale nr. 540 din 12 iulie 2016, nr. 651 din 17 octombrie 2017, nr. 573 din 20 septembrie 2018 și nr. 208 din 7 aprilie 2022. (...)

13. **Guvernul** opinează că excepția de neconstituționalitate este, în principal, inadmisibilă și, în subsidiar, neîntemeiată. În acest sens se arată, în principal, că autorul excepției nu critică textul ce face obiectul excepției pentru ceea ce prevede, ci pentru ceea ce nu prevede, solicitând în realitate completarea art. 438 alin. (1) CPP în ceea ce privește obiectul căii de atac a recursului în casație. Așadar, rezultă că autorul dorește de fapt completarea sau modificarea textului de lege criticat, ceea ce excedează competenței Curții Constituționale, care, potrivit art. 2 alin. (3) din Legea nr. 47/1992, „se pronunță numai asupra constituționalității actelor cu privire la care a fost sesizată, fără a putea modifica sau completa prevederile supuse controlului”. Pe fondul excepției de neconstituționalitate, se arată că instanța constituțională a răspuns aceluiași critici privind dispozițiile art. 438 alin. (1) pct. 8 CPP, fiind invocată în acest sens Decizia nr. 517 din 6 iulie 2017, parag. 20, 23, 24 și 26, prin care a fost respinsă, ca neîntemeiată, excepția de neconstituționalitate invocată.

14. **Președinții celor două Camere ale Parlamentului și Avocatul Poporului** nu au comunicat punctele lor de vedere asupra excepției de neconstituționalitate. (...)

16. **Obiectul excepției de neconstituționalitate** îl constituie dispozițiile art. 438 alin. (1) pct. 8 CPP, care are următorul cuprins:

„(1) Hotărârile sunt supuse casării în următoarele cazuri: (...) 8. în mod greșit s-a dispus încetarea procesului penal; (...)”.

17. Se susține că textul criticat contravine prevederilor constituționale ale art. 15 alin. (1) referitoare la universalitate, ale art. 16 alin. (1) cu privire la egalitatea în drepturi, ale art. 21 alin. (1)-(3) privind accesul liber la justiție și dreptul la un proces echitabil, ale art. 23 alin. (12) referitoare la libertatea individuală și ale art. 24 alin. (1) referitor la dreptul la apărare.

18. **Examinând excepția de neconstituționalitate**, Curtea reține că dispozițiile legale criticate au mai făcut obiectul controlului de constituționalitate, prin raportare la critici similare, excepțiile astfel invocate fiind respinse, ca neîntemeiate, prin Decizia nr. 699 din 29 noiembrie 2016, publicată în M. Of. nr. 315 din 3 mai 2017, și Decizia nr. 517 din 6 iulie 2017, publicată în M. Of. nr. 879 din 8 noiembrie 2017.

19. Cu toate acestea, prin Decizia nr. 453 din 24 iunie 2020, publicată în M. Of. nr. 1190 din 7 decembrie 2020, parag. 32-34 – prin care s-a constatat că dispozițiile art. 426 lit. b) CPP, în interpretarea dată acestora prin

Decizia nr. 10 din 29 martie 2017, pronunțată de Înalta Curte de Casație și Justiție, Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept în materie penală, publicată în M. Of. nr. 392 din 25 mai 2017, sunt constituționale în raport cu criticile formulate –, Curtea a reținut că, având în vedere diferențele dintre calea extraordinară de atac a contestației în anulare și cea a recursului în casație, *eroarea juridică constând în faptul că instanța s-a pronunțat greșit cu privire la lipsa incidenței unei cauze de încetare a procesului penal ar putea fi îndreptată, eventual, pe calea recursului în casație, aceasta fiind calea de atac reglementată de legiuitor în scopul îndreptării erorilor de drept comise cu prilejul judecării apelului*. Spre deosebire de aceasta, incidența unei cauze de încetare a procesului penal asupra căreia instanța de apel a omis să se pronunțe va fi invocată pe calea contestației în anulare, care are ca scop îndreptarea unor erori de procedură care nu au putut fi înlăturate pe calea apelului.

20. Prin aceeași decizie, Curtea a reținut însă că ipoteza invocată de autorul excepției de neconstituționalitate nu se regăsește printre cazurile în care poate fi invocat recursul în casație, întrucât art. 438 alin. (1) pct. 8 CPP vizează, în mod expres, doar ipoteza dispunerii în mod greșit a încetării procesului penal, nu și soluția simetrică a greșitei nedispunerii a încetării procesului penal. În acest context, instanța de contencios constituțional a reținut că „*reglementarea acestei din urmă soluții ar putea constitui obiectul unei viitoare intervenții legislative a Parlamentului asupra prevederilor art. 438 CPP sau ar putea face obiectul unei viitoare analize de constituționalitate a dispozițiilor legale anterior menționate*”.

21. Prin urmare, Curtea a constatat că *omisiunea instanței de a se pronunța asupra unei cauze de încetare a procesului penal poate face obiectul căii extraordinare de atac a contestației în anulare, prevăzută la art. 426 lit. b) CPP, pe când soluția greșitei nedispunerii a încetării procesului penal, în situația în care instanța, în mod eronat, a constatat lipsa incidenței unei cauze de încetare a procesului penal, nu face obiectul de reglementare al dispoziției legale anterior menționate*. Cu toate acestea, Curtea a subliniat că, „având în vedere natura instituției recursului în casație, greșita pronunțare a instanței cu privire la lipsa incidenței unei cauze de încetare a procesului penal este necesar a fi reglementată la art. 438 CPP”.

22. De altfel, în același sens este și soluția pronunțată de către Înalta Curte de Casație și Justiție, Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept în materie penală, prin Decizia nr. 10 din 29 martie 2017, precitată, prin care s-a stabilit că, în interpretarea dispozițiilor art. 426 lit. b) CPP, instanța care soluționează contestația în anulare nu poate reanaliza o cauză de încetare a procesului penal, în cazul în care instanța de apel a dezbătut și a analizat incidența cauzei de încetare a procesului penal. Această soluție este una corectă, fiind în acord atât cu natura juridică a instituției contestației în anulare, cât și cu jurisprudența Curții Constituționale (a se vedea în acest sens Decizia nr. 453 din 24 iunie 2020, precitată, parag. 35).

23. Având în vedere considerentele mai sus invocate ale Deciziei nr. 453 din 24 iunie 2020, *numărul mare de cauze în care au fost pronunțate în ultimii ani și sunt pronunțate în prezent soluții de încetare a procesului penal* (cu titlu exemplificativ, decizia nr. 120 din 4 aprilie 2024, pronunțată de Înalta Curte de Casație și Justiție, decizia nr. 37 din 17 iunie 2024, pronunțată de Înalta Curte de Casație și Justiție, decizia penală nr. 143/A din 12 februarie 2024, pronunțată de Curtea de Apel București, decizia penală nr. 1.189 din 8 octombrie 2024, pronunțată de Curtea de Apel București, decizia penală nr. 186 din 7 octombrie 2024, pronunțată de Curtea de Apel București, decizia penală nr. 1.136 din 4 octombrie 2024, pronunțată de Curtea de Apel București, decizia nr. 523 din 7 iunie 2024, pronunțată de Curtea de Apel Iași, sentința penală nr. 143 din 8 octombrie 2024, pronunțată de Judecătoria Bârlad, sentința penală nr. 843 din 8 octombrie 2024, pronunțată de Judecătoria Sighetu Marmăției, sentința penală nr. 2.988 din 8 octombrie 2024, pronunțată de Judecătoria Timișoara), precum și *doctrina dreptului viu*, care modelează conținutul normativ al normei de referință, și anume Constituția, precum și faptul că instanța de control constituțional este unica autoritate jurisdicțională ce are competența de a realiza o interpretare evolutivă a acesteia (*ad similes*, Decizia nr. 498 din 10 mai 2012, publicată în M. Of. nr. 428 din 28 iunie 2012, Decizia nr. 276 din 10 mai 2016, publicată în M. Of. nr. 572 din 28 iulie 2016, parag. 19, respectiv Decizia nr. 369 din 30 mai 2017, publicată în M. Of. nr. 582 din 20 iulie 2017, parag. 19), având, totodată, în vedere pasivitatea legiuitorului care, după publicarea în Monitorul Oficial al României, Partea I, a Deciziei nr. 453 din 24 iunie 2020, nu a intervenit legislativ conform considerentelor mai sus menționate ale acestei decizii, problemă care a transgresat la o omisiune de natură constituțională, Curtea constată că **se impune ca, prin decizia pe care o va pronunța în prezenta cauză, să își reconsidere soluția pronunțată prin Decizia nr. 699 din 29 noiembrie 2016 și prin Decizia nr. 517 din 6 iulie 2017**, precitate (a se vedea în acest sens Decizia nr. 230 din 28 aprilie 2022, publicată în M. Of. nr. 519 din 26 mai 2022, și Decizia nr. 358 din 26 mai 2022, publicată în M. Of. nr. 565 din 9 iunie 2022).

În acest sens, Curtea reține că, prin Decizia nr. 766 din 15 iunie 2011, publicată în M. Of. nr. 549 din 3 august 2011, și prin Decizia nr. 356 din 25 iunie 2014, publicată în M. Of. nr. 691 din 22 septembrie 2014, Curtea Constituțională a statuat că dreptul este viu, motiv pentru care se impune ca și normele de referință în realizarea controlului de constituționalitate să prevadă o protecție juridică sporită subiecților de drept. Prin aceleași decizii s-a menționat că evoluția ascendentă a acestei protecții este evidentă în jurisprudența Curții Constituționale, aspect care îi permite instanței de contencios constituțional să stabilească noi exigențe în sarcina legiuitorului sau să adapteze exigențele constituționale deja existente în diverse domenii ale dreptului (a se vedea în acest sens Decizia nr. 308 din 12 mai 2016, publicată în M. Of. nr. 585 din 2 august 2016, parag. 31).

24. În ceea ce privește *recursul în casație*, reglementat la art. 433-451 CPP, acesta constituie o cale extraordinară de atac, ce își are originile în dreptul francez, fiind reglementată pentru prima dată în România odată cu înființarea, prin Legea din 12 ianuarie 1861 (publicată în Monitorul Oficial al Moldovei nr. 88 din 23 ianuarie 1861 și în Monitorul Oficial al Țării Românești nr. 18 din 24 ianuarie 1861), a Curții de Casație. Recursul în casație este, în prezent, o cale extraordinară de atac „preponderent de anulare și parțial devolutivă”, ce are ca scop îndreptarea erorilor, de regulă, din cuprinsul hotărârilor definitive pronunțate de instanțele de apel. Astfel, prin promovarea recursului în casație se urmărește anularea sau casarea hotărârii judecătorești definitive atacate. Acesta constituie, totodată, o cale de atac de drept, întrucât presupune un control parțial al hotărârii judecătorești atacate, devoluția cauzei în care este invocat fiind doar în drept, aspect care, de altfel, deosebește recursul în casație de apel, care este o cale ordinară de atac, devolutivă atât în fapt, cât și în drept. De asemenea, recursul în casație este o cale de atac exclusivă, fiind adresată Înaltei Curți de Casație și Justiție, care nu pune în mișcare o nouă judecată a cauzei în fond, ci o verificare a hotărârii atacate pe baza lucrărilor și a materialului din dosarul cauzei și a oricăror înscrisuri noi care sunt prezentate la instanța de recurs în casație (GH. MATEUȚ, *Procedură penală. Partea specială*, Ed. Universul Juridic, București, 2024, p. 638-641). În ceea ce privește utilitatea recursului în casație, doctrina indică faptul că această cale extraordinară de atac este necesară și indispensabilă, întrucât poate conduce la casarea/anularea hotărârilor judecătorești definitive viciate de nulități, motiv pentru care acesta nu poate lipsi din ansamblul procedurii penale, constituind „o necesitate organică a oricărui sistem procesual penal” (GH. MATEUȚ, *op. cit.*, p. 638-641).

25. Aspecte similare referitoare la recursul în casație au fost reținute și în jurisprudența Curții Constituționale, respectiv prin Decizia nr. 540 din 12 iulie 2016, publicată în M. Of. nr. 841 din 24 octombrie 2016, parag. 16 și 17, prin care Curtea a reținut că în reglementarea anterioară, începând cu Codul de procedură penală din 1936, recursul a constituit o cale de atac ordinară, și nu extraordinară, determinând verificarea legalității și temeiniciei hotărârii atacate, pentru o serie de motive expres prevăzute de lege. S-a reținut, de asemenea, că în noua reglementare, însă, recursul în casație a devenit o cale extraordinară de atac, de anulare, dată în competența exclusivă a Înaltei Curți de Casație și Justiție. S-a arătat că noul Cod de procedură penală a revenit la sistemul clasic al dublului grad de jurisdicție, constând în fond și apel, astfel că în recurs nu se rejudecă litigiul, respectiv fondul cauzei, ci se apreciază dacă hotărârea dată corespunde sau nu legii. Recursul în casație reprezintă, așadar, un mijloc de a repara ilegalitățile și nu are drept obiect rejudecarea unei cauze penale, ci sancționarea hotărârilor necorespunzătoare, cu scopul de a asigura respectarea legii, recursul având și un rol subsidiar în uniformizarea jurisprudenței. Întrucât recursul în casație nu are ca finalitate remedierea unei greșite aprecieri a faptelor și a unei inexacte sau insuficiente stabiliri a adevărului printr-o urmărire penală incompletă sau o cercetare judecătorească nesatisfăcătoare, instanța de casare nu judecă procesul propriu-zis, ci judecă exclusiv dacă hotărârea atacată este corespunzătoare din punctul de vedere al dreptului, adică dacă aceasta este conformă cu regulile de drept aplicabile.

26. Astfel, prin aceeași decizie, Curtea a reținut că, spre deosebire de contestația în anulare, care vizează îndreptarea erorilor de procedură, sau de revizuire, cale de atac care urmărește îndreptarea erorilor de judecată, recursul în casație are ca scop verificarea conformității hotărârii atacate cu regulile de drept aplicabile. S-a arătat, totodată, că motivele de recurs, potrivit noii reglementări, se limitează la cele prevăzute de art. 438 alin. (1) CPP, și anume: nerespectarea dispozițiilor privind competența după materie sau după calitatea persoanei, atunci când judecata a fost efectuată de o instanță inferioară celei legal competente; condamnarea inculpatului pentru o faptă care nu este prevăzută de legea penală; încetarea în mod greșit a procesului penal; lipsa constatării sau constatarea greșită a grațierii pedepsei aplicate inculpatului și aplicarea de pedepse în alte limite decât cele prevăzute de lege. Cu excepția primului caz de casare – necompetența instanței –, care se referă la încălcarea unor norme de procedură, celelalte motive de recurs au în vedere încălcarea legii penale, unele având implicații și în soluționarea acțiunii civile.

27. În ceea ce privește *persoanele care pot formula recurs în casație*, potrivit art. 436 alin. (1) lit. a)-c) CPP, titularii acestei căi extraordinare de atac sunt: procurorul, inculpatul, partea civilă și partea responsabilă civilmente. Procurorul poate declara recurs în casație atât cu privire la latura penală, cât și cu privire la latura civilă a cauzei. Inculpatul poate formula cerere de recurs în casație atât în ceea ce privește latura penală, cât și în ceea ce privește latura civilă, dar numai împotriva hotărârilor prin care s-a dispus condamnarea, renunțarea la aplicarea pedepsei sau amânarea aplicării pedepsei ori încetarea procesului penal. Partea civilă și partea responsabilă civilmente pot formula cerere de recurs în casație în ceea ce privește latura civilă, iar referitor la latura penală, numai în măsura în care soluția din această latură a influențat soluția în latura civilă.

28. Referitor la *soluția de încetare a procesului penal*, aceasta este pronunțată de instanța competentă să soluționeze fondul cauzei, în primă instanță sau în apel, conform art. 396 alin. (6) CPP, atunci când se constată unul dintre cazurile care împiedică punerea în mișcare și exercitarea acțiunii penale prevăzute la art. 16 alin. (1) lit. e)-j) CPP, respectiv atunci când: lipsește plângerea prealabilă, autorizarea sau sesizarea organului competent ori o altă condiție prevăzută de lege, necesară pentru punerea în mișcare a acțiunii penale [art. 16 alin. (1) lit. e)]; a intervenit amnistia sau prescripția, decesul suspectului ori al inculpatului persoană fizică sau s-a dispus radierea suspectului ori inculpatului persoană juridică [art. 16 alin. (1) lit. f)]; a fost retrasă plângerea prealabilă, în cazul

infracțiunilor pentru care retragerea acesteia înlătură răspunderea penală, a intervenit împăcarea ori a fost încheiat un acord de mediere în condițiile legii [art. 16 alin. (1) lit. g)]; există o cauză de nepedepsire prevăzută de lege [art. 16 alin. (1) lit. h)]; există autoritate de lucru judecat [art. 16 alin. (1) lit. i)]; a intervenit un transfer de proceduri cu un alt stat, potrivit legii [art. 16 alin. (1) lit. j)].

29. În aceste cazuri, instanța admite faptul că inculpatul ar fi putut comite infracțiunea/infracțiunile reținută/reținute în sarcina sa, însă este împiedicată să soluționeze fondul cauzei, procesul penal încetând din motive procedurale sau substanțiale (a se vedea Decizia Curții Constituționale nr. 136 din 3 martie 2021, publicată în M. Of. nr. 494 din 12 mai 2021, parag. 52). În consecință, „răspunderea penală a inculpatului este înlăturată sau înlocuită, ori nu este îndeplinită o condiție prevăzută de lege pentru punerea în mișcare a acțiunii penale, ceea ce face ca acțiunea penală să rămână fără obiect” (GH. MATEUȚ, *op. cit.*, p. 430).

30. În acest context, dispozițiile legale criticate prevăd, astfel cum s-a arătat prin Decizia nr. 453 din 24 iunie 2020, drept caz de recurs în casație doar ipoteza în care în mod greșit s-a dispus încetarea procesului penal, fără ca același articol să prevadă și cazul greșitei nedisponeri a încetării procesului penal.

31. Așadar, în ipoteza în care se apreciază că prin hotărârea judecătorească definitivă prin care a fost soluționată cauza penală printr-o soluție de încetare a procesului penal instanța competentă a apreciat în mod greșit cu privire la incidența unei cauze de încetare a procesului penal, titularii dreptului de a declara recurs în casație, conform prevederilor art. 436 alin. (1) CPP, pot promova această cale de atac în temeiul textului criticat.

32. Dintre participanții la procesul penal enumerați în cuprinsul dispozițiilor legale anterior menționate, cei care pot avea însă un interes procesual în promovarea acestei căi extraordinare de atac sunt doar procurorul și partea civilă, în condițiile prevăzute la art. 436 alin. (1) lit. c) CPP.

33. În ceea ce privește inculpatul, acesta poate fi interesat să promoveze cerere de recurs în casație în cazul în care, prin hotărârea judecătorească definitivă prin care a fost soluționată cauza penală, în mod greșit nu s-a dispus, în ceea ce îl privește, încetarea procesului penal, ci o soluție de condamnare, deși în cauză există cert un motiv de încetare a procesului penal.

34. Această din urmă ipoteză nu este prevăzută însă de dispozițiile art. 438 alin. (1) pct. 8 CPP, promovarea unui astfel de interes procesual legitim nefiind posibilă nici conform dispozițiilor art. 426 CPP, astfel cum Curtea a arătat mai sus.

35. Așadar, în ipoteza soluționării cauzei penale printr-o soluție de încetare a procesului penal, în temeiul art. 396 alin. (6) CPP, pentru oricare dintre cauzele prevăzute la art. 16 alin. (1) lit. e)-j) CPP, inculpatul nu dispune de mijlocul procesual penal reglementat prin textul criticat în favoarea procurorului și a părții civile, respectiv cel al invocării greșitei aprecieri a instanței cu privire la lipsa incidenței unei cauze de încetare a procesului penal. *În aceste condiții, în ipoteza analizată, inculpatul este lipsit de orice mijloc procesual de apărare, în antiteză cu dreptul pe care legiuitorul l-a prevăzut în favoarea procurorului.*

36. Așa fiind, Curtea Constituțională este chemată să analizeze dacă diferența de regim juridic anterior arătată este una justificată de considerente obiective și rezonabile sau dacă, dimpotrivă, aceasta creează discriminare între inculpat, pe de o parte, și procuror și partea civilă, pe de altă parte, discriminare care în sfera dreptului procesual penal constituie, totodată, o încălcare a principiului egalității armelor, ca standard al dreptului la un proces echitabil, astfel cum acesta este reglementat la art. 21 alin. (3) din Constituție și la art. 6 parag. 1 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale.

37. În acest sens, Curtea reține că, prin Decizia nr. 540 din 12 iulie 2016, precitată, parag. 21 și 22, Curtea, admitând excepția de neconstituționalitate cu care a fost sesizată, a statuat că, sub aspectul asigurării egalității cetățenilor în exercitarea drepturilor lor procesuale, inclusiv a căilor de atac, în instituirea regulilor de acces al justițiabililor la aceste drepturi, legiuitorul este ținut de respectarea principiului egalității cetățenilor în fața legii. Prin urmare, instituirea unor reguli speciale în ceea ce privește căile de atac nu este contrară acestui principiu atât timp cât ele asigură egalitatea juridică a cetățenilor în utilizarea lor. Principiul egalității în fața legii presupune instituirea unui tratament egal pentru situații care, în funcție de scopul urmărit, nu sunt diferite. El nu exclude, ci, dimpotrivă, presupune soluții diferite pentru situații diferite. În consecință, un tratament diferit nu poate fi doar expresia aprecierii exclusive a legiuitorului, ci trebuie să se justifice rațional, în respectul principiului egalității cetățenilor în fața legii și a autorităților publice (Decizia Plenului Curții Constituționale nr. 1 din 8 februarie 1994, publicată în M. Of. nr. 69 din 16 martie 1994, Decizia nr. 86 din 27 februarie 2003, publicată în M. Of. nr. 207 din 31 martie 2003, și Decizia nr. 89 din 27 februarie 2003, publicată în M. Of. nr. 200 din 27 martie 2003). De asemenea, Curtea a reținut că accesul liber la justiție presupune accesul la mijloacele procedurale prin care justiția se desfășurează. Este adevărat că regulile de desfășurare a procesului în fața instanțelor judecătorești sunt de competența exclusivă a legiuitorului, așa cum rezultă din prevederile art. 126 alin. (2) din Constituție – potrivit căruia „*competența instanțelor judecătorești și procedura de judecată sunt prevăzute numai prin lege*” – și din cele ale art. 129 din Legea fundamentală, în conformitate cu care „*împotriva hotărârilor judecătorești, părțile interesate și Ministerul Public pot exercita căile de atac, în condițiile legii*”. Curtea a reținut, astfel, că principiul liberului acces la justiție presupune posibilitatea neîngrădită a celor interesați de a utiliza aceste proceduri, în formele și în modalitățile instituite de lege, însă cu respectarea regulii consacrate de art. 21 alin. (2) din Constituție, potrivit căreia nicio lege nu poate îngreuna accesul la justiție, ceea ce semnifică faptul că legiuitorul nu poate exclude de

la exercițiul drepturilor procesuale pe care le-a instituit nicio categorie sau grup social (Decizia Plenului Curții Constituționale nr. 1 din 8 februarie 1994, precitată).

38. De asemenea, prin Decizia nr. 651 din 17 octombrie 2017, publicată în M. Of. nr. 1000 din 18 decembrie 2017, parag. 28 și 29, și Decizia nr. 208 din 7 aprilie 2022, publicată în M. Of. nr. 510 din 24 mai 2022, parag. 25 și 26, instanța de contencios constituțional, pronunțând soluții de admitere a excepțiilor de neconstituționalitate cu care a fost sesizată, a statuat că prevederile art. 16 din Constituție vizează egalitatea în drepturi între cetățeni în ceea ce privește recunoașterea în favoarea acestora a unor drepturi și libertăți fundamentale, nu și identitatea de tratament juridic asupra aplicării unor măsuri, indiferent de natura lor (Decizia nr. 53 din 19 februarie 2002, publicată în M. Of. nr. 224 din 3 aprilie 2002, Decizia nr. 1.615 din 20 decembrie 2011, publicată în M. Of. nr. 99 din 8 februarie 2012, Decizia nr. 323 din 30 aprilie 2015, publicată în M. Of. nr. 467 din 29 iunie 2015, parag. 19, Decizia nr. 540 din 12 iulie 2016, parag. 21, Decizia nr. 2 din 17 ianuarie 2017, publicată în M. Of. nr. 324 din 5 mai 2017, parag. 23, și Decizia nr. 18 din 17 ianuarie 2017, publicată în M. Of. nr. 312 din 2 mai 2017, parag. 23).

39. Totodată, Curtea Constituțională – făcând referire la jurisprudența constantă a Curții Europene a Drepturilor Omului (Hotărârile din 23 iulie 1968, 13 iunie 1979, 28 noiembrie 1984, 28 mai 1985, 16 septembrie 1996, 18 februarie 1999 și, respectiv, 6 iulie 2004, pronunțate în cauzele „*Aspecte privind regimul lingvistic în școlile belgiene*” c. *Belgiei*, parag. 10, *Marckx c. Belgiei*, parag. 33, *Rasmussen c. Danemarcei*, parag. 35, 38 și 40, *Abdulaziz, Cabales și Balkandali c. Regatului Unit*, parag. 72, *Gaygusuz c. Austriei*, parag. 42, *Larkos c. Ciprului*, parag. 29, și, respectiv, *Bocancea și alții c. Republicii Moldova*, parag. 24) – a reținut că o deosebire de tratament juridic este discriminatorie atunci când nu este justificată în mod obiectiv și rezonabil, aceasta însemnând că nu urmărește un scop legitim sau nu păstrează un raport rezonabil de proporționalitate între mijloacele folosite și obiectivul avut în vedere (Decizia nr. 270 din 23 aprilie 2015, publicată în M. Of. nr. 420 din 12 iunie 2015, parag. 25, și Decizia nr. 368 din 30 mai 2017, publicată în M. Of. nr. 566 din 17 iulie 2017, parag. 25).

40. De asemenea, prin Decizia nr. 641 din 11 noiembrie 2014, publicată în M. Of. nr. 887 din 5 decembrie 2014, parag. 41-49, Curtea a admis excepția de neconstituționalitate cu care a fost sesizată, reținând că legiuitorul a plasat părțile procesului penal într-o situație dezavantajoasă față de procuror, aspect ce contravine dreptului la un proces echitabil.

41. Cu privire la același principiu al egalității armelor, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a statuat că acesta reprezintă unul dintre elementele inerente conceptului de proces echitabil și că presupune ca fiecărei părți să i se dea posibilitatea rezonabilă de a-și prezenta cauza în condiții care să nu o plaseze într-o situație net dezavantajoasă față de adversarul său (a se vedea Hotărârile din 18 martie 1997, 16 noiembrie 2006 și 17 iulie 2007, pronunțate în cauzele *Foucher c. Franței*, parag. 34, *Klimentyev c. Rusiei*, parag. 95, și *Bobek c. Poloniei*, parag. 56). Prin aceeași jurisprudență s-a arătat că egalitatea armelor semnifică existența unui just echilibru între părți, acest principiu fiind incident atât în materie civilă, cât și în materie penală. De asemenea, instanța de la Strasbourg a reținut că lipsa enunțării anumitor norme de procedură penală în legislație poate aduce atingere egalității armelor, deoarece acestea sunt menite să protejeze acuzatul împotriva oricărui abuz de autoritate (a se vedea Hotărârea din 22 iunie 2000 pronunțată în cauza *Coëme și alții c. Belgiei*, parag. 102).

42. Raportând considerentele de principiu reținute în jurisprudența anterior invocată la prezenta cauză, Curtea constată că dispozițiile art. 438 alin. (1) pct. 8 CPP creează un regim juridic diferit al procurorului și, respectiv, al inculpatului, sub aspectul posibilității acestora de a invoca pe calea recursului în casație o greșită apreciere de către instanța competentă a incidenței/neincidenței unei cauze de încetare a procesului penal, ceea ce conduce la un dezechilibru între mijloacele procesuale puse la dispoziția celor doi participanți la procesul penal anterior menționați, prin asigurarea doar în favoarea procurorului a dreptului prevăzut prin textul criticat. Astfel, dispozițiile legale criticate reglementează în privința inculpatului o situație procesuală net dezavantajoasă față de cea a procurorului, diferență care nu este justificată în mod obiectiv și rezonabil. Mai mult, astfel cum Curtea a arătat mai sus, în ipoteza analizată, inculpatul este lipsit de orice alt mijloc procesual de apărare a drepturilor și intereselor sale procesuale.

43. Curtea observă că legislația procesual penală referitoare la recurs, chiar dacă a cunoscut în timp variații sub aspectul naturii căii de atac, a fost constantă în ceea ce privește evaluarea în această cale de atac a conformității hotărârilor judecătorești cu regulile de drept aplicabile. Astfel, Curtea reține că în cuprinsul Codului de procedură penală din 1968 recursul drept cale ordinară de atac era reglementat la art. 385¹-392, două dintre cazurile în care putea fi formulată cerere de recurs, prevăzute la art. 385⁹ alin. (1) pct. 16 și 17¹ din același cod, fiind cele în care în mod greșit s-a dispus încetarea procesului penal și, respectiv, cel în care hotărârea atacată era contrară legii sau cel în care prin această hotărâre s-a făcut o greșită aplicare a legii. Aceste cazuri de recurs puteau fi invocate, conform art. 385² CPP 1968, de către toți participanții la procesul penal titulari ai dreptului de a promova apel, printre aceștia numărându-se și procurorul și inculpatul. Astfel, chiar dacă dispozițiile art. 385⁹ alin. (1) CPP 1968 nu prevedeau în mod expres, printre cazurile de recurs, ipoteza nedisponerii în mod greșit a încetării procesului penal, aceasta putea fi invocată drept temei de recurs conform art. 385⁹ alin. (1) pct. 17¹ anterior menționat. În acest fel, persoana condamnată putea supune controlului unei instanțe judecătorești superioare celei care a pronunțat hotărârea definitivă soluția de condamnare pronunțată în privința sa ca urmare a unei greșite aprecieri a incidenței unei cauze de încetare a procesului penal favorabilă acestuia.

44. Prin Codul de procedură penală în vigoare, recursul a fost transformat într-o cale extraordinară de atac, îmbrăcând forma recursului în casație, însă printre cazurile în care acesta poate fi invocat nu se mai regăsește și cel în care hotărârea atacată este contrară legii sau în care prin hotărârea atacată s-a făcut o greșită aplicare a legii. Totodată, Codul de procedură penală în vigoare nu prevede niciun alt caz în care să poată fi încadrată, drept temei al recursului în casație, ipoteza în care, prin hotărârea judecătorească definitivă atacată, în mod greșit nu s-a dispus încetarea procesului penal.

45. Mai mult, Codul de procedură civilă în vigoare reglementează recursul, la art. 483-502, drept cale extraordinară de atac, prevăzând la art. 488 alin. (1) pct. 8 drept motiv de casare a hotărârilor civile definitive cazul în care hotărârea a fost dată cu încălcarea sau aplicarea greșită a normelor de drept material. În acest fel, persoana în privința căreia a fost pronunțată o hotărâre civilă definitivă în condițiile anterior menționate poate invoca încălcarea sau aplicarea greșită a legii cu prilejul soluționării respectivei cauze civile.

46. Prin urmare, doar potrivit legislației procesual penale în vigoare persoana condamnată printr-o hotărâre judecătorească definitivă nu dispune de temeiul legal necesar pentru a promova o cale de atac (respectiv cea a recursului în casație), în condițiile în care prin hotărârea judecătorească definitivă de condamnare pronunțată în privința sa în mod greșit nu a fost dispusă soluția încetării procesului penal. Consecința acestei configurații legislative este cea a menținerii unei soluții de condamnare nelegală. Or, condamnarea unei persoane la o pedeapsă penală, privativă sau neprivativă de libertate, are însemnate repercusiuni asupra existenței acesteia, restrângând-i exercițiul drepturilor și libertăților fundamentale pentru perioade de timp considerabile, respectiv până la momentul reabilitării.

47. Distinct de aspectele anterior menționate, Curtea subliniază, totodată, importanța căii extraordinare de atac a recursului în casație, care are drept scop îndreptarea erorilor de drept comise de instanțe în soluționarea definitivă a cauzelor penale. În acest sens, doctrina de drept procesual penal atrage atenția asupra *caracterului necesar și indispensabil al recursului în casație*, arătând că acesta „reprezintă o garanție necontestată pentru o bună împărțire a justiției. Astfel, în sistemul actual cu două grade de jurisdicție, după primul grad și după gradul de apel nu poate urma decât recursul în casație” (GH. MATEUȚ, *op. cit.*, p. 639).

48. Așa fiind, finalitatea acestei căi extraordinare de atac poate fi atinsă doar prin asigurarea sa, în mod echitabil, tuturor participanților la procesul penal care au interese legitime în a o promova, respectiv atât procurorului și părții civile, cât și inculpatului. Doar în acest fel dreptul fundamental prevăzut la art. 129 din Constituție, referitor la folosirea căilor de atac, poate fi exercitat cu respectarea principiului egalității armelor, principiu constituțional și convențional ce constituie un element intrinsec al dreptului la un proces echitabil.

49. Pentru toate aceste motive, Curtea reține că soluția legislativă prevăzută la art. 438 alin. (1) pct. 8 CPP încalcă principiul egalității armelor, fiind, așadar, contrară prevederilor art. 21 alin. (3) din Constituție și celor ale art. 6 din Convenție, în măsura în care nu permite inculpatului să formuleze recurs în casație în ipoteza în care în mod greșit nu a fost dispusă în ceea ce îl privește încetarea procesului penal.

50. Pentru considerentele expuse mai sus, în temeiul art. 146 lit. d) și al art. 147 alin. (4) din Constituție, al art. 1-3, al art. 11 alin. (1) lit. A.d) și al art. 29 din Legea nr. 47/1992, cu majoritate de voturi,

Curtea Constituțională, în numele legii, decide:

Admite excepția de neconstituționalitate ridicată (...) în dosarul nr. 1.009/96/2016/a8 al Înaltei Curți de Casație și Justiție, Secția penală, și constată că soluția legislativă din cuprinsul art. 438 alin. (1) pct. 8 CPP care exclude inculpatul de la dreptul de a formula recurs în casație în ipoteza în care în mod greșit nu a fost dispusă încetarea procesului penal este neconstituțională.

Capitolul al II-lea. Hotărâri prealabile privind dezlegarea unor chestiuni de drept

I. Acțiune civilă în procesul penal. Vătămare corporală din culpă. Culpă concurentă

CPP, art. 19
C. civ., art. 1371 alin. (1)

Autorul faptei va fi ținut să răspundă numai pentru partea de prejudiciu pe care a pricinuit-o în cazul în care victima prejudiciului a contribuit și ea cu vinovăție la cauzarea ori la mărirea prejudiciului sau nu l-a evitat, în tot ori în parte, deși putea să o facă.

I.C.C.J., compl. DCD pen., dec. nr. 12 din 16 mai 2016, M. Of. nr. 498 din 4 iulie 2016

Notă. Referitor la interpretarea dată de Înalta Curte de Casație și Justiție prin această decizie dispozițiilor art. 1391 alin. (1) C. civ., și anume că, „*într-o cauză penală având ca obiect o infracțiune de vătămare corporală din culpă, doar victima infracțiunii, care a suferit un prejudiciu, este îndreptățită să obțină o despăgubire pentru restrângerea posibilităților de viață familială și socială*”, precizăm că, prin Decizia nr. 342 din 9 iulie 2024 (M. Of. nr. 1000 din 7 octombrie 2024), Curtea Constituțională a admis excepția de neconstituționalitate și a constatat că „*dispozițiile art. 1391 alin. (1) C. civ. sunt neconstituționale, în măsura în care limitează posibilitatea victimelor indirecte de a fi despăgubite pentru restrângerea posibilităților lor de viață familială și socială ca urmare a vătămării integrității corporale ori a sănătății victimei directe*”, iar prin Legea nr. 231/2025 (M. Of. nr. 1164 din 16 decembrie 2025), textul art. 1391 alin. (1) C. civ. a fost modificat astfel: „*(1) În caz de vătămare a integrității corporale sau a sănătății, poate fi acordată victimei directe și o despăgubire pentru restrângerea posibilităților de viață familială și socială. Au dreptul la despăgubiri pentru restrângerea posibilităților de viață familială și socială și persoanele prevăzute la alin. (2). La stabilirea acestora, instanța va avea în vedere aspecte precum relația dintre victima directă și persoana care se pretinde indirect vătămată, gravitatea vătămării corporale a victimei directe, caracterul său permanent și iremediabil, care să afecteze sever ori în mod excepțional posibilitățile de viață familială ale victimelor indirecte în interacțiunea lor cu victima directă*”.

I. Titularul și obiectul sesizării

Curtea de Apel Târgu Mureș, Secția penală și pentru cauze cu minori și de familie, a dispus sesizarea Înaltei Curți de Casație și Justiție, prin încheierea din 18 februarie 2016, pronunțată în dosarul nr. 1.804/308/2014, în vederea pronunțării unei hotărâri prealabile cu privire la următoarele chestiuni de drept:

1. Art. 1.391 alin. (1) C. civ. se interpretează în sensul că, într-o cauză penală având ca obiect o infracțiune de vătămare corporală din culpă, părinții victimei care a suferit o infirmitate gravă sunt îndreptățiți să obțină o despăgubire pentru restrângerea posibilităților lor de viață familială și socială sau exclusiv victima infracțiunii poate să obțină o asemenea despăgubire?

2. Art. 1.371 alin. (1) C. civ. se interpretează în sensul că poate fi reținută culpa victimei la mărirea sau la neevitarea prejudiciului, chiar dacă acțiunea sau omisiunea victimei nu este una ilicită?

II. Expunerea succintă a procesului

Prin sentința penală nr. 65 din 17 aprilie 2015 a Judecătoriei Sighișoara, pronunțată în dosarul nr. 1.804/308/2014, inculpatul G.J.L. a fost condamnat la 1 an și 3 luni închisoare pentru săvârșirea infracțiunii de vătămare corporală din culpă și la 1 an închisoare pentru săvârșirea infracțiunii de conducere pe drumurile publice a unui autovehicul de către o persoană care are o îmbibație alcoolică peste limita legală. S-a dispus ca inculpatul să execute pedeapsa cea mai grea de 1 an și 3 luni închisoare și s-a suspendat condiționat executarea pedepsei, pe un termen de încercare de 3 ani și 3 luni.

În baza dispozițiilor art. 25, 86 și 397 CPP, raportate la art. 1.357 și urm. C. civ., a fost obligat inculpatul, în solidar cu partea responsabilă civilmente SC C. Asig SA, să plătească părții civile M.M.P. suma de 200.000 euro, cu titlu de daune morale, din care se va deduce suma de 7.000 lei, și, respectiv, suma de 750 euro lunar, cu titlu de rentă viageră, începând cu data de 17 februarie 2013 și până la încetarea stării de invaliditate, iar părților civile M.P. și M.M. suma de câte 30.000 euro, pentru fiecare, cu titlu de daune morale, fiind respinse restul pretențiilor civile. Totodată, a fost obligat inculpatul, în solidar cu partea responsabilă civilmente SC C. Asig SA, la plata sumei de 78.926,17 lei plus dobânda legală, începând cu data externării părții civile M.M.P. și până la data plății efective, cu titlu de daune materiale către partea civilă Spitalul Clinic Județean de Urgență Târgu Mureș.

Pentru pronunțarea acestei hotărâri, prima instanță a reținut că, la data de 17 februarie 2013, în jurul orelor 03,13, inculpatul G.J.L. conducea autoturismul marca Ford pe D.J.134, în sensul de deplasare spre satul Jac, fiind însoțit de pasagerii M.M.P., pe scaunul din dreapta față, și M.I.C., pe bancheta din spate, toți trei aflându-se sub influența băuturilor alcoolice. Partea carosabilă era uscată, iar vizibilitatea era redusă, în condițiile rulării pe timp de noapte, în zonă neexistând iluminat public.

La un moment dat, respectiv la km 2+493 m, într-o curbă, inculpatul a pierdut controlul direcției autoturismului și a pătruns în șanțul de pe marginea sensului opus de mers, după care s-a răsturnat.

Imediat după producerea accidentului, la fața locului s-a deplasat ambulanța care a transportat la spital victima M.M.P.

Sesizându-se cu privire la producerea evenimentului rutier, lucrătorii de poliție s-au deplasat la locul indicat de către ofițerul de serviciu, efectuând cercetarea la fața locului în prezența martorului asistent R.A.I.

Inculpatul G.J.L. a fost testat cu aparatul alcooltest, rezultatul fiind de 0,79 mg/l alcool pur în aerul expirat, apoi a fost condus la Spitalul Clinic Județean Mureș, unde la orele 05,42 și 06,42 i-au fost prelevate două probe biologice de sânge în vederea stabilirii alcoolemiei, rezultatul fiind de 1,40‰ prima probă, respectiv 1,20‰ a doua probă, alcool pur în sânge.

Prin rapoartele medico-legale de constatare nr. 937 din 29 martie 2013 și din 21 august 2013, specialiștii din cadrul Institutului de Medicină Legală din Târgu Mureș au concluzionat faptul că persoana vătămată M.M.P. a prezentat leziuni traumatice care s-au putut produce la data de 17 februarie 2013 în cadrul unui accident rutier și care au necesitat pentru vindecare un număr total de 140-160 de zile de îngrijiri medicale, ceea ce a determinat încadrarea sa în grad de handicap, fiindu-i eliberat în acest sens certificatul nr. 9.001 din 3 septembrie 2013.

La termenul de judecată din data de 14 ianuarie 2015, inculpatul a recunoscut săvârșirea infracțiunilor pentru care a fost trimis în judecată, exact în modalitatea reținută în rechizitoriu, nu a solicitat probe noi și a cerut ca judecata să se facă în baza probelor administrate în faza de urmărire penală.

Analizând probele administrate în faza de urmărire penală, prima instanță a constatat că starea de fapt reținută în rechizitoriu corespunde realității.

În drept, s-a reținut că fapta inculpatului care la data de 17 februarie 2013, în jurul orelor 03,00, a condus autoturismul pe D.J. 134, având o alcoolemie de 1,40 g/l alcool pur în sânge la prima probă și, respectiv, 1,20 g/l la a doua probă, întrunește elementele constitutive ale infracțiunii de conducere a unui vehicul sub influența alcoolului, prevăzută de art. 87 alin. (1) din O.U.G. nr. 195/2002 privind circulația pe drumurile publice, republicată, cu modificările și completările ulterioare.

Fapta inculpatului care, la aceeași dată și aceeași oră, a condus același autoturism pe D.J. 134, având o alcoolemie de 1,4 g/l alcool pur în sânge la prima probă și, respectiv, 1,2 g/l alcool pur în sânge la a doua probă, iar la km 2+493 m, într-o curbă aflată într-o zonă în care nu există iluminat public, pe fondul neadaptării vitezei de deplasare la condițiile de drum, a pierdut controlul autoturismului și a pătruns în șanțul de la marginea sensului opus de mers, răsturnându-se, iar în urma accidentului partea civilă M.M.P., pasager în autoturism, a suferit leziuni corporale care au necesitat pentru vindecare aproximativ 200 de zile de îngrijiri medicale, care se încadrează în noțiunea de infirmitate, întrunește elementele constitutive ale infracțiunii de vătămare corporală din culpă, prevăzută de art. 184 alin. (2), (4) și (4¹) CP 1969.

În privința laturii civile a cauzei, instanța a constatat că s-au constituit părți civile în cauză următoarele persoane vătămate: M.M.P., cu suma de 1.000.000 euro, daune morale, reprezentând contravaloarea suferințelor psihice și fizice, și cu suma de 1.200 euro, despăgubiri periodice lunare, începând cu data producerii accidentului și până la încetarea stării de invaliditate; M.P. și M.M. – părinții persoanei vătămate M.M.P., cu suma de câte 100.000 euro fiecare, daune morale, reprezentând contravaloarea traumelor psihice suferite în urma accidentului, și Spitalul Clinic Județean de Urgență Mureș, cu suma de 78.926,17 lei, reprezentând contravaloarea cheltuielilor de spitalizare a aceleiași părți civile, plus majorări de întârziere, începând cu data externării părții civile M.M.P. și până la data plății efective, cu titlu de daune materiale.

În privința daunelor morale în cuantum de 200.000 euro, solicitate de părțile civile M.P. și M.M., instanța a constatat că aceștia, în calitate de părinți ai persoanei vătămate M.M.P., au suferit fiecare câte un prejudiciu moral, așa-numitul prejudiciu prin ricoșeu. Instanța a considerat că acestea au caracter pur afectiv, stabilirea lor fiind lăsată la aprecierea judecătorului.

La aprecierea daunelor morale, instanța a avut în vedere traumele psihice suferite de aceste părți civile în urma accidentului în care a fost implicat singurul lor copil, care a rămas paralizat într-un scaun cu rotile, posibil pentru tot restul vieții, în această situație prejudiciul moral fiind imens.

Instanța a constatat că totuși suma de bani pretinsă cu titlu de daune morale este mare, motiv pentru care a cenzurat-o la suma de 30.000 euro pentru fiecare parte civilă. Instanța a reținut că această sumă de bani are rolul de a asigura o reparație, în măsura în care este posibilă, a unui prejudiciu care în realitate nu se poate repara.

În privința părții civile M.M.P., instanța a considerat că aceasta a suferit un prejudiciu moral imens, în urma acțiunii inculpatului. La aprecierea cuantumului daunelor morale, instanța a avut în vedere faptul că acestei părți civile, care a rămas paralizată într-un scaun cu rotile, foarte probabil pentru tot restul vieții, i-au fost grav afectate viața socială și familială ca urmare a acțiunii inculpatului și această stare o împiedică să mai ducă o viață normală, adecvată preocupărilor specifice vârstei, sexului, care să îi mai permită să se poată bucura de plăcerile vieții.

Instanța a considerat că în această situație compensațiile morale sunt destinate să îi creeze părții civile M.M.P., condamnate la izolare ca urmare a infirmității permanente pricinuite, condiții de viață care să îi aline într-o oarecare măsură puternicele suferințe psihice, iar repararea prejudiciului moral trebuie să fie integrală, fiind menită să înlăture, pe cât posibil, consecințele grave produse.

Față de aceste considerente și având în vedere faptul că sunt întrunite condițiile răspunderii civile delictuale, respectiv existența faptei ilicite, prejudiciul, raportul de cauzalitate dintre fapte și vinovăția inculpatului, instanța a admis în parte acțiunile civile alăturate acțiunii penale în proces.

Împotriva acestei hotărâri au declarat apel inculpatul G.J.L., părțile civile M.M.P., M.P. și M.M. și partea responsabilă civilmente SC C. Asig SA.

În motivarea apelului, inculpatul a arătat că hotărârea primei instanțe este netemeinică sub aspectul omisiunii de a reține în beneficiul său circumstanțe atenuante judiciare, cu consecința reducerii pedepselor stabilite și a celei aplicate în sarcina sa. Referitor la latura civilă a cauzei a susținut că sumele de bani acordate părților civile nu reflectă prejudiciul cauzat prin infracțiunea de vătămare corporală din culpă, fiind prea ridicate. Totodată, a apreciat că părinții victimei nu pot avea calitatea de părți civile în cauză, nefiind implicați în accidentul rutier.

În motivarea apelului lor, părțile civile au arătat că daunele morale acordate de prima instanță sunt prea reduse și solicită majorarea acestora. În plus, consideră că în mod neîntemeiat prima instanță a scăzut din cuantumul daunelor morale suma de 7.000 lei, care a fost plătită de inculpat părții civile M.M.P. cu titlu de daune materiale.

În motivarea apelului său, partea responsabilă civilmente a criticat hotărârea primei instanțe cu privire la modalitatea de soluționare a acțiunilor civile alăturate acțiunii penale, solicitând, în esență, reducerea cuantumului daunelor morale acordate părții civile M.M.P. și al daunelor materiale sub forma prestațiilor periodice, reducerea cuantumului daunelor materiale acordate părții civile Spitalul Clinic Județean de Urgență Târgu Mureș, precum și respingerea acțiunilor civile promovate de părțile civile M.P. și M.M. S-a susținut că victima a contribuit din culpă la cauzarea și la mărirea prejudiciului, din moment ce a acceptat să fie pasager în autovehiculul condus de inculpat, cunoscând că acesta se află sub influența băuturilor alcoolice. În aceste împrejurări, în temeiul art. 1.371 alin. (1) C. civ., în cauză trebuie să fie reținută vinovăția comună a inculpatului și a părții civile la producerea prejudiciului. În plus, în cazul părinților victimei, în opinia părții responsabile civilmente, aceștia nu au dreptul la despăgubiri morale, întrucât nu solicită despăgubiri pentru vătămarea corporală proprie și nu sunt victime indirecte ca urmare a unui deces în familie, nefiind astfel îndeplinite condițiile prevăzute de art. 1.391 alin. (1) și (2) C. civ. pentru a beneficia de daune morale.

III. Aspectele de admisibilitate reținute de titularul sesizării

Prin încheierea de sesizare din data de 18 februarie 2016, completul de judecată al Curții de Apel Târgu Mureș, Secția penală și pentru cauze cu minori și de familie, a apreciat că sesizarea Înaltei Curți de Casație și Justiție, pentru lămurirea celor două probleme de drept expuse mai sus, îndeplinește condițiile de admisibilitate prevăzute de art. 475 CPP. Astfel, s-a reținut că:

- instanța de apel în fața căreia s-au ivit chestiunile de drept sesizate este investită cu soluționarea cauzei în ultimă instanță;

- de lămurirea celor două chestiuni de drept depinde soluționarea în fond a acțiunilor civile promovate de părțile civile M.M.P., M.P. și M.M. și alăturate acțiunii penale puse în mișcare față de inculpatul G.J.L., între altele pentru săvârșirea infracțiunii de vătămare corporală din culpă;

- asupra celor două chestiuni de drept, Înalta Curte de Casație și Justiție nu a statuat printr-o hotărâre prealabilă sau printr-un recurs în interesul legii. De asemenea, problemele de drept invocate nu fac obiectul unui recurs în interesul legii în curs de soluționare.

IV. Punctele de vedere ale părților și al Ministerului Public, Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, asupra chestiunilor de drept invocate

După comunicarea raportului, potrivit dispozițiilor art. 476 alin. (9) CPP, au fost formulate următoarele puncte de vedere:

Inculpatul G.J.L., prin avocat, cu privire la prima chestiune de drept, a considerat că, potrivit dispozițiilor art. 1.391 alin. (1) C. civ., titularul dreptului de a obține o despăgubire pentru restrângerea posibilităților de viață familială și socială este cel care a suferit în mod direct vătămarea integrității corporale sau a sănătății, nu și victimele indirecte. Prin urmare, prejudiciul moral suferit de părinți poate fi acordat acestora numai dacă este cauzat de decesul victimei, nu și în caz de vătămare corporală a victimei imediate. Cu privire la cea de-a doua chestiune de drept a apreciat că art. 1.371 alin. (1) C. civ. nu condiționează antrenarea răspunderii victimei de săvârșirea de către aceasta a unei fapte ilicite, întrucât legiuitorul nu distinge și nu condiționează ca fapta victimei să fie ilicită.

Partea civilă Spitalul Clinic Județean de Urgență Târgu Mureș, prin consilier juridic, a arătat că se află în imposibilitatea de a formula puncte de vedere privind chestiunile de drept supuse judecării, întrucât sesizarea pentru pronunțarea unei hotărâri prelabile nu privește pretențiile sale referitoare la recuperarea cheltuielilor de spitalizare.

Ministerul Public, Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, a opinat, cu privire la prima problemă de drept, că textul de lege invocat se impune a fi interpretat extensiv, în sensul că poate fi indemnizat atât prejudiciul de afecțiune, cât și prejudiciul încercat prin restrângerea posibilităților de viață familială și socială suferit de părinții victimei directe a infracțiunii de vătămare corporală din culpă. Referitor la cea de-a doua problemă de drept ce face obiectul sesizării, s-a arătat că, pentru a se reține culpa victimei la mărirea sau la neevitarea prejudiciului, este necesar a se reține vinovăția victimei și legătura de cauzalitate, chiar dacă acțiunea sau omisiunea acesteia nu este una ilicită.

V. Punctul de vedere al completului de judecată cu privire la dezlegarea chestiunilor de drept

Cu privire la prima chestiune de drept, instanța de trimitere a reținut că, potrivit art. 1.391 alin. (1) C. civ., în caz de vătămare a integrității corporale sau a sănătății, poate fi acordată și o despăgubire pentru restrângerea posibilităților de viață familială și socială. Spre deosebire de art. 1.391 alin. (2) C. civ., care indică titularii prejudiciului nepatrimonial afectiv, primul alineat al acestui articol nu nominalizează expres persoanele îndreptățite să obțină despăgubiri bănești pentru prejudiciile nepatrimoniale de agrement. De aici s-au iscat controverse asupra chestiunii dacă actuala reglementare civilă recunoaște și acceptă repararea prejudiciilor morale prin ricoșeu cauzate victimelor indirecte ale faptelor ilicite prin care a fost vătămată integritatea corporală sau sănătatea unei persoane.

Prejudiciul prin ricoșeu sau reflectare este acel prejudiciu suferit de o terță persoană – victimă indirectă, cauzat acesteia de prejudiciul inițial provocat direct și nemijlocit printr-o faptă ilicită sau alt eveniment victimei imediate. Prejudiciul prin ricoșeu apare în special în legătură cu prejudiciile corporale cauzate victimelor imediate. În acest fel, prejudiciul prin ricoșeu este de fapt tot un prejudiciu direct, reparabil în măsura în care se stabilește că este consecința aceleiași fapte ilicite produse asupra unei alte persoane.

În reglementarea Codului civil de la 1864 nu existau prevederi exprese referitoare la repararea prejudiciului prin ricoșeu, iar în cazul particular al faptelor ilicite având drept rezultat vătămarea integrității corporale sau a sănătății victimei imediate, practica judiciară dezvoltată sub imperiului vechiului Cod civil nu a fost unitară în a recunoaște un drept de reparare a prejudiciului moral prin ricoșeu cauzat victimelor indirecte.

În schimb, actualul Cod civil, în art. 1.391 alin. (2), reglementează expres posibilitatea instanțelor de judecată de a acorda despăgubiri victimelor prin ricoșeu, dar numai în cazul în care s-a produs moartea victimei directe. În opinia instanței de trimitere, din interpretarea art. 1.391 alin. (1) și (2) C. civ. se desprinde ideea că prejudiciul moral suferit de victimele prin ricoșeu poate fi reparat pe cale pecuniară numai dacă este cauzat de decesul victimei imediate, iar prejudiciile afective datorate conștientizării durerilor, degradării stării fizice și de sănătate ori handicapului cauzate victimei imediate nu dau dreptul victimelor prin ricoșeu la reparație pecuniară.

Cu privire la cea de-a doua chestiune de drept s-a reținut că art. 1.371 alin. (1) C. civ. reglementează situația în care victima a contribuit la cauzarea sau la mărirea prejudiciului ori nu l-a evitat, deși putea să o facă. În opinia instanței de trimitere, acest articol nu pretinde victimei să săvârșească ea însăși o faptă ilicită, cum este în cazul autorului prejudiciului, ci, în ipoteza acoperită de textul legal în discuție, atitudinea victimei din punct de vedere subiectiv este importantă, astfel că, atunci când victima avea posibilitatea să reducă sau să evite prejudiciul ori agravarea acestuia prin mijloace rezonabile și nu a făcut-o, autorul va fi ținut să răspundă numai pentru partea de prejudiciu pe care a pricinuit-o. Astfel, fapta victimei trebuie analizată din punct de vedere subiectiv, și nu obiectiv. Concluzia este aceeași și în cazul victimelor accidentelor de circulație, întrucât art. 28 din Normele privind asigurarea obligatorie de răspundere civilă pentru prejudicii produse prin accidente de vehicule, puse în aplicare prin Ordinul președintelui Comisiei de Supraveghere a Asigurărilor nr. 14/2011, redă practic în termeni similari dispozițiile art. 1.371 alin. (1) C. civ.

VI. Jurisprudența instanțelor naționale în materie

Referitor la prima chestiune de drept, privind interpretarea dispozițiilor art. 1.391 alin. (1) C. civ., s-au conturat două orientări.

Într-o primă opinie, majoritară, s-a apreciat că, într-o cauză penală având ca obiect o infracțiune de vătămare corporală din culpă, părinții victimei care a suferit o infirmitate gravă nu sunt îndreptățiți să obțină despăgubiri pentru restrângerea posibilităților lor de viață familială și socială, la o asemenea despăgubire fiind îndreptățită exclusiv victima directă a infracțiunii.

Într-o altă opinie, minoritară, s-a apreciat că, într-o cauză penală având ca obiect o infracțiune de vătămare corporală din culpă, prevederile art. 1.391 alin. (1) C. civ. permit acordarea de despăgubiri părinților victimei care a suferit o infirmitate gravă, în cazul în care a existat o restrângere a posibilităților acestora de viață familială și socială.

Și cu privire la cea de-a doua chestiune de drept, vizând interpretarea dispozițiilor art. 1.371 alin. (1) C. civ., s-au conturat tot două orientări.

Într-o opinie majoritară s-a arătat că textul de lege menționat nu condiționează participarea/implicarea victimei la producerea prejudiciului de existența unei fapte ilicite sau licite, singura condiție expres stabilită vizând contribuția cu intenție sau din culpă a victimei la cauzarea sau mărirea prejudiciului ori, după caz, evitarea acestuia, în tot sau în parte.

Într-o altă opinie, minoritară, s-a considerat că art. 1.371 alin. (1) C. civ. se aplică doar în situația în care culpa victimei la cauzarea, mărirea sau neevitarea prejudiciului este determinată de o acțiune sau omisiune ilicită a victimei, neputându-se reține incidența acestei dispoziții legale în cazul în care acțiunea sau omisiunea victimei ar fi licită.

VII. Raportul asupra chestiunii de drept

Prin raportul întocmit în cauză, în conformitate cu dispozițiile art. 476 alin. (8) CPP, s-a apreciat că nu sunt îndeplinite condițiile de admisibilitate a mecanismului privind pronunțarea unei hotărâri prealabile, potrivit dispozițiilor art. 475 CPP, în ceea ce privește legătura dintre dezlegarea chestiunilor de drept și soluționarea pe fond a cauzei.

În subsidiar, pentru ipoteza în care completul desemnat în vederea pronunțării unei hotărâri prealabile ar ajunge la concluzia întrunirii condițiilor de admisibilitate a sesizării, opinia judecătorilor-raportori a fost că dispozițiile art. 1.391 alin. (1) C. civ. se interpretează în sensul că, într-o cauză penală având ca obiect o infracțiune de vătămare corporală, doar victima infracțiunii, care a suferit un prejudiciu, este îndreptățită să obțină o despăgubire pentru restrângerea posibilităților de viață familială și socială, iar dispozițiile art. 1.371 alin. (1) C. civ. se interpretează în sensul că autorul faptei va fi ținut să răspundă numai pentru partea de prejudiciu pe care a pricinuit-o în cazul în care victima prejudiciului a contribuit și ea cu vinovăție la cauzarea ori la mărirea prejudiciului sau nu le-a evitat, în tot sau în parte, deși putea să o facă.

VIII. Înalta Curte de Casație și Justiție

Examinând sesizarea în vederea pronunțării unei hotărâri prealabile, raportul întocmit de judecătorii-raportori, punctele de vedere formulate de către părți și chestiunile de drept ce se solicită a fi dezlegate, constată următoarele:

Prin dispozițiile art. 475 CPP legiuitorul a instituit, în mod expres și limitativ, o serie de condiții de admisibilitate pentru declanșarea procedurii de sesizare în vederea pronunțării unei hotărâri prealabile, condiții care trebuie să fie întrunite în mod cumulativ.

Procedând, în prealabil, la o analiză asupra admisibilității sesizării, se constată că sunt îndeplinite cerințele legale.

În speță, există o cauză aflată în curs de judecată în ultimă instanță, iar Înalta Curte de Casație și Justiție nu s-a mai pronunțat cu privire la chestiunile de drept ce fac obiectul sesizării. De asemenea, chestiunile de drept invocate nu fac obiectul unui recurs în interesul legii în curs de soluționare.

Cât privește cerința ca soluționarea fondului cauzei să depindă de lămurirea chestiunii de drept ce face obiectul sesizării, se constată că în sesizarea de față se are în vedere lămurirea unor texte de lege din Codul civil prin care sunt reglementate: un caz particular de prejudiciu nepatrimonial circumscris vătămării integralității corporale sau a sănătății – art. 1.391 alin. (1) – și un aspect vizând complexul causal al faptei altei persoane, a cărui incidență în cauza penală dedusă judecății ar fi de natură să reducă responsabilitatea inculpatului pentru prejudiciul efectiv cauzat de acesta – art. 1.371 alin. (1).

Din examinarea încheierii prin care a fost sesizată Înalta Curte de Casație și Justiție, a hotărârii atacate și a criticilor formulate în apel se constată că interpretarea textelor de lege pe care este chemată să o dea instanța supremă are consecințe juridice asupra modului de rezolvare a fondului cauzei, astfel că și această condiție de admisibilitate este îndeplinită.

Prima chestiune de drept cu care instanța de trimitere a sesizat Înalta Curte de Casație și Justiție pentru pronunțarea unei hotărâri prealabile vizează modalitatea de interpretare a dispozițiilor art. 1.391 alin. (1) C. civ.

În acest context trebuie reținut că dispozițiile din actualul Cod civil care reglementează repararea prejudiciului în cadrul răspunderii civile delictuale își au sediul într-o secțiune specială (art. 1.381-1.395, Secțiunea a 6-a, Capitolul IV, Titlul II, Cartea a V-a), în cuprinsul acestor norme juridice fiind dezvoltate soluțiile care au fost statuate anterior în jurisprudență și în doctrina de specialitate sub imperiul Codului civil de la 1864.

Prin prejudiciu înțelegem rezultatele dăunătoare, de natură patrimonială sau morală, consecințe ale încălcării sau vătămării drepturilor și intereselor legitime ale unei persoane. Prejudiciul este un element important al răspunderii civile delictuale, este nu numai condiția răspunderii reparatorii, ci și măsura ei, în sensul că ea se angajează doar în limita prejudiciului injust cauzat.

În raport cu normele juridice ce se cer a fi interpretate, cu referire la dispozițiile art. 1.391 alin. (1) C. civ., pentru o mai bună înțelegere a specificului reparării prejudiciului în noua reglementare este necesar a se distinge între repararea pagubelor corporale cauzate prin atingerile aduse sănătății și integrității corporale a unei persoane și prejudiciile produse în ipoteza în care s-a cauzat decesul victimei.

În primul caz, analiza reparării prejudiciilor corporale trebuie să aibă în vedere atât repararea componentei economice, prin aplicarea regulilor prevăzute în art. 1.387-1.389 C. civ., cât și repararea prin compensații bănești a componentei morale, având ca finalitate compensarea, atenuarea sau măcar alinarea durerilor și suferințelor fizice ce au fost cauzate victimelor în cauză.

În cel de-al doilea caz, în vederea stabilirii despăgubirilor în situația în care consecința faptei ilicite sau a unui alt eveniment pentru care o persoană este chemată să răspundă este decesul victimei, se impune a se deosebi între prejudiciile patrimoniale și nepatrimoniale cauzate victimei imediate, care apoi a decedat, și prejudiciile patrimoniale și nepatrimoniale cauzate prin ricoșeu ori reflectare victimei/victimelor indirecte, conform regulilor deduse din aplicarea prevederilor art. 1.390-1.392 C. civ.

Astfel, ținând seama de distincțiile reținute anterior, legiuitorul român, prin art. 1.391 alin. (1) C. civ., a prevăzut expres că „*În caz de vătămare a integrității corporale sau a sănătății, poate fi acordată și o despăgubire pentru restrângerea posibilităților de viață familială și socială*”, dispoziție care conferă instanțelor de judecată competența de a acorda cu titlu de reparație o compensare bănească suplimentară, în raport cu regula generală, pentru ceea ce poartă denumirea, în literatura de specialitate, de „prejudiciu de agrement” (pentru privarea victimei de plăcerile unei vieți familiale și sociale normale, respectiv pierderea posibilității de a desfășura activități profesionale, sportive, artistice, culturale, de a face călătorii, de a avea relații intime, de a procrea etc.). În cazuri de acest fel, la cererea victimei, este necesar să se acorde acesteia o compensație bănească, pentru a-i oferi posibilitatea înlocuirii plăcerilor de care este privată cu alte substitute, ce necesită, de cele mai multe ori, cheltuieli suplimentare.

Alta este însă situația „prejudiciului prin ricoșeu sau reflectare”, acel prejudiciu care este suferit de terțe persoane, victime indirecte (rudele și cei apropiați), cauzat acestora de prejudiciul inițial provocat direct și nemijlocit printr-o faptă ilicită sau alt eveniment victimei imediate. În acest caz, așadar, prejudiciul este cauzat victimei indirecte, respectiv oricărei persoane care este legată printr-o relație de interes patrimonial sau nepatrimonial cu victima imediată și care suferă o pierdere economică sau este lezată în sentimentele ei de afecțiune față de respectiva victimă imediată.

Posibilitatea acordării de despăgubiri victimelor prin ricoșeu pentru durerea ce le-a fost provocată exclusiv de moartea victimei este reglementată în art. 1.391 alin. (2) C. civ., potrivit căruia *„Instanța judecătorească va putea, de asemenea, să acorde despăgubiri ascendenților, descendenților, fraților, surorilor și soțului, pentru durerea încercată prin moartea victimei, precum și oricărei alte persoane care, la rândul ei, ar putea dovedi existența unui asemenea prejudiciu”*.

Din examinarea acestui text de lege rezultă următoarele: a) prejudiciul afectiv suferit de victimele prin ricoșeu poate fi reparat pe cale pecuniară numai dacă este cauzat de decesul victimei imediate; prejudiciile afective datorate conștientizării durerilor, degradării stării fizice și de sănătate ori handicapului cauzate victimei imediate nu dau dreptul victimelor prin ricoșeu la reparație pecuniară; b) sunt expres menționate persoanele îndreptățite, desemnate prin relația de rudenie sau de afecțiune pe care o aveau față de victimă: ascendenți, descendenți, frați, surori și soț, dar și alte persoane care, la rândul lor, ar putea dovedi existența unui asemenea prejudiciu, în condițiile legii.

Din modalitatea de redactare a art. 1.391 C. civ. reiese în mod clar că în cadrul dispozițiilor alin. (1) ce se cer a fi interpretate legiuitorul a avut în vedere persoana efectiv vătămată în urma faptei săvârșite de făptuitor, iar nu și alte persoane, care pot fi despăgubite doar în cazul decesului victimei, conform alin. (2) al aceluiași articol.

Drept consecință, analizând dispozițiile legale evocate – alin. (1) și (2) ale art. 1.391 C. civ., se desprinde concluzia că victima prejudiciului este titularul exclusiv al dreptului la despăgubire, respectiv acea persoană care a suferit o traumă corporală produsă prin săvârșirea unei fapte ilicite sau a unui alt eveniment pentru care o persoană este chemată să răspundă și, numai în situația în care intervine decesul victimei, dreptul la despăgubiri aparține, în condițiile stipulate de norma juridică incidentă, persoanelor invocate la art. 1.391 alin. (2) C. civ. În situația de față, prevederile art. 1.391 alin. (1) C. civ. trebuie coroborate și cu dispozițiile art. 1.386 alin. (1) C. civ. și cu cele ale art. 1.387 alin. (1) C. civ., care reglementează formele reparației prejudiciului (în scopul repunerii victimei în situația anterioară comiterii faptei ilicite ori a evenimentului de natură a atrage răspunderea persoanei vinovate) și întinderea despăgubirii, în situația vătămării integrității corporale sau a sănătății unei persoane, norme juridice care fac referire strict la victima care a suferit o vătămare corporală, iar nu la persoana decedată, victimă a faptei ilicite cauzatoare de prejudiciu.

În concluzie, în interpretarea și aplicarea unitară a dispozițiilor art. 1.391 alin. (1) C. civ., într-o cauză penală având ca obiect o infracțiune de vătămare corporală din culpă, doar victima infracțiunii, care a suferit un prejudiciu, este îndreptățită să obțină o despăgubire pentru restrângerea posibilităților de viață familială și socială. Așadar, titularul exclusiv al dreptului la despăgubiri morale poate fi doar persoana vătămată, victimă a infracțiunii.

Cea de-a doua chestiune de drept ce face obiectul sesizării se referă la modalitatea de interpretare a dispozițiilor art. 1.371 alin. (1) C. civ., care prevăd că: *„În cazul în care victima a contribuit cu intenție sau din culpă la cauzarea ori la mărirea prejudiciului sau nu le-a evitat, în tot sau în parte, deși putea să o facă, cel chemat să răspundă va fi ținut numai pentru partea de prejudiciu pe care a pricinuit-o”*.

Acest text de lege reglementează situația în care victima a contribuit la cauzarea sau la agravarea prejudiciului ori nu l-a evitat, în tot sau în parte, deși putea să o facă, implicarea victimei impunându-se a fi realizată cu vinovăție, aspect ce rezultă din folosirea expresiei *„cu intenție sau din culpă”*. Consecința aplicării acestei reguli are drept efect diminuarea cuantumului despăgubirilor datorate de făptuitor, acesta fiind responsabil numai pentru partea de prejudiciu pe care a pricinuit-o.

Dispozițiile art. 1.371 alin. (1) C. civ. nu instituie condiția ca victima să săvârșască ea însăși o faptă ilicită, cum este în cazul făptuitorului, fiind relevantă în ipoteza reglementată de norma juridică în discuție doar examinarea atitudinii victimei, din perspectiva vinovăției acesteia.

În ce privește fapta ilicită, aceasta este o condiție a răspunderii civile reglementate în art. 1.357 alin. (1) C. civ., care trebuie analizată numai în persoana celui care cauzează altuia un prejudiciu, căci un comportament devine fapt ilicit doar dacă vatămă un drept subiectiv ori cel puțin un interes legitim și serios al altuia.

Prin urmare, în legătură cu cea de-a doua chestiune de drept care face obiectul sesizării, ceea ce interesează este vinovăția, sub forma intenției sau culpei, așa cum sunt definite prin dispozițiile art. 16 alin. (2) și (3) C. civ., și nu caracterul licit sau ilicit al faptei victimei, atât timp cât se reține existența unei fapte culpabile concurente care se înscrie în lanțul causal generator al prejudiciului și care constituie o circumstanță legală de diminuare a obligației de despăgubire aflate în sarcina făptuitorului.

Așa stând lucrurile, actualul Cod civil instituie prin textul de lege examinat regula care trimite la ideea că fapta victimei, care a contribuit la cauzarea prejudiciului și care a concurat cu cea a autorului faptei ilicite, devine o cauză străină ce afectează în mod direct raportul de cauzalitate și, indirect, prin aceasta, celelalte condiții ale răspunderii civile delictuale reținute în sarcina autorului faptei ilicite.

Așadar, dacă există o vinovăție comună a autorului infracțiunii și a victimei, întinderea despăgubirilor la a căror plată va fi obligat autorul va fi direct proporțională cu ponderea contribuției sale la producerea prejudiciului.

În concluzie, art. 1.371 alin. (1) C. civ. trebuie avut în vedere prin corelare cu art. 16 CP, care se referă la „vinovăție” și trebuie interpretat în sensul că autorul faptei va fi ținut să răspundă numai pentru partea de prejudiciu pe care a pricinuit-o în cazul în care victima prejudiciului a contribuit și ea cu vinovăție la cauzarea ori la mărirea prejudiciului sau nu l-a evitat, în tot sau în parte, deși putea să o facă.

Pentru considerentele expuse, în temeiul dispozițiilor art. 477 CPP,

Înalta Curte de Casație și Justiție, în numele legii, decide:

Admite sesizarea formulată de Curtea de Apel Târgu Mureș, Secția penală și pentru cauze cu minori și de familie, în dosarul nr. 1.804/308/2014 privind pronunțarea unei hotărâri prealabile și, în consecință, stabilește că:

Dispozițiile art. 1.391 alin. (1) C. civ. se interpretează în sensul că, într-o cauză penală având ca obiect o infracțiune de vătămare corporală din culpă, doar victima infracțiunii, care a suferit un prejudiciu, este îndreptățită să obțină o despăgubire pentru restrângerea posibilităților de viață familială și socială.

Dispozițiile art. 1.371 alin. (1) C. civ. se interpretează în sensul că autorul faptei va fi ținut să răspundă numai pentru partea de prejudiciu pe care a pricinuit-o în cazul în care victima prejudiciului a contribuit și ea cu vinovăție la cauzarea ori la mărirea prejudiciului sau nu l-a evitat, în tot sau în parte, deși putea să o facă.

2. Acțiune civilă în procesul penal formulată de un participant la săvârșirea infracțiunii de încăierare împotriva altui inculpat participant la aceeași infracțiune. Imposibilitate de individualizare a autorului unei fapte ilicite. Admisibilitate

CPP, art. 19 alin. (2)

CP, art. 198 alin. (1)

C. civ., art. 1370

Este admisibilă acțiunea civilă formulată de un inculpat – participant la săvârșirea infracțiunii de încăierare prevăzute de art. 198 alin. (1) CP împotriva altui inculpat – participant la aceeași infracțiune de încăierare prevăzută de art. 198 alin. (1) CP.

I.C.C.J., compl. DCD pen., dec. nr. 49 din 7 octombrie 2024, M. Of. nr. 1102 din 5 noiembrie 2024

I. Titularul și obiectul sesizării

19. Curtea de Apel Suceava, Secția penală și pentru cauze cu minori, a dispus, prin încheierea de ședință din data de 27 iunie 2024, în dosarul nr. 5.934/314/2022*, sesizarea Înaltei Curți de Casație și Justiție, în temeiul dispozițiilor art. 476 alin. (1) raportat la art. 475 CPP, în vederea pronunțării unei hotărâri prealabile cu privire la următoarea chestiune de drept: *dacă în interpretarea dispozițiilor art. 198 alin. (1) CP, ale art. 19 alin. (2) CPP și ale art. 1.370 C. civ. este admisibilă acțiunea civilă formulată de un inculpat – participant la săvârșirea infracțiunii de încăierare prevăzute de art. 198 alin. (1) CP împotriva altui inculpat – participant la aceeași infracțiune de încăierare prevăzută de art. 198 alin. (1) CP, având ca obiect pretenții civile decurgând din leziunile suferite ca urmare a încăierării. (...)*

II. Expunerea succintă a cauzei

21. Curtea de Apel Suceava, Secția penală și pentru cauze cu minori, este investită, în ultimul grad de jurisdicție, cu soluționarea apelurilor formulate de Parchetul de pe lângă Judecătoria Suceava, inculpatul parte civilă G.C. și inculpata G.P.D. împotriva sentinței penale nr. 805 din 3 octombrie 2023, pronunțată de Judecătoria Suceava în dosarul nr. 5.934/314/2022*.

22. Prin rechizitoriul emis de Parchetul de pe lângă Judecătoria Suceava s-a dispus trimiterea în judecată a inculpatului G.C. pentru săvârșirea infracțiunilor de încăierare, prevăzută și pedepsită de art. 198 alin. (1) CP, și tulburarea ordinii și liniștii publice, prevăzută și pedepsită de art. 371 alin. (1) CP, ambele cu aplicarea art. 38 alin. (2) CP, a inculpatei G.P.D. pentru săvârșirea infracțiunilor de încăierare, prevăzută și pedepsită de art. 198 alin. (1) CP, și tulburarea ordinii și liniștii publice, prevăzută și pedepsită de art. 371 alin. (1) CP, ambele cu aplicarea art. 38 alin. (2) CP, a inculpatului A.M.G. pentru săvârșirea infracțiunilor de încăierare, prevăzută și pedepsită de art. 198 alin. (1) CP, și tulburarea ordinii și liniștii publice, prevăzută și pedepsită de art. 371 alin. (1) CP, ambele cu aplicarea art. 38 alin. (2) CP, a inculpatului A.I. pentru săvârșirea infracțiunilor de încăierare, prevăzută și pedepsită de art. 198 alin. (1) CP, și tulburarea ordinii și liniștii publice, prevăzută și pedepsită de art. 371 alin. (1) CP, ambele cu aplicarea art. 38 alin. (2) CP, a inculpatului A.D. pentru săvârșirea infracțiunilor de încăierare, prevăzută și pedepsită de art. 198 alin. (1) CP, și tulburarea ordinii și liniștii publice, prevăzută și pedepsită de art. 371 alin. (1) CP, ambele cu aplicarea art. 38 alin. (2) CP, a inculpatei A.A.L. pentru săvârșirea infracțiunilor de încăierare, prevăzută și pedepsită de art. 198 alin. (1) CP, și tulburarea ordinii și liniștii publice, prevăzută și pedepsită de art. 371 alin. (1) CP, ambele cu aplicarea art. 38 alin. (2) CP, a inculpatului G.G. pentru săvârșirea infracțiunilor de încăierare, prevăzută și pedepsită de art. 198 alin. (1) CP, și tulburarea ordinii și liniștii publice, prevăzută și pedepsită de art. 371 alin. (1) CP, ambele cu aplicarea art. 38 alin. (2) CP și art. 113 alin. (3) CP, a

inculpatului G.A.B. pentru săvârșirea infracțiunilor de încăierare, prevăzută și pedepsită de art. 198 alin. (1) CP, și tulburarea ordinii și liniștii publice, prevăzută și pedepsită de art. 371 alin. (1) CP, ambele cu aplicarea art. 38 alin. (2) CP și art. 113 alin. (3) CP, parte civilă fiind G.C. și persoane vătămate fiind A.M.G., A.I. și G.G.

23. În actul de sesizare s-a reținut, în esență, cu privire la inculpatul G.C., faptul că, la data de 1 martie 2020, ora 14.30, a participat la o încăierare între mai multe persoane, încăierare în desfășurarea căreia a suferit leziuni care au necesitat pentru vindecare 24-25 de zile de îngrijiri medicale, atestate prin certificatul medico-legal nr. xx din 2 martie 2020, și care a avut ca rezultat cauzarea de suferințe fizice altor trei persoane și tulburarea ordinii și liniștii publice.

24. De asemenea, s-a reținut, cu privire la inculpata G.P.D., faptul că, la data de 1 martie 2020, ora 14.30, a participat la o încăierare între mai multe persoane, care a avut ca rezultat cauzarea de suferințe fizice altor patru persoane și tulburarea ordinii și liniștii publice.

25. Totodată, s-a reținut, cu privire la inculpatul A.M.G., faptul că, la data de 1 martie 2020, ora 14.30, a participat la o încăierare între mai multe persoane, încăierare în desfășurarea căreia a suferit leziuni care au necesitat pentru vindecare 3-4 zile de îngrijiri medicale, atestate prin certificatul medico-legal nr. yy din 2 martie 2020, și care a avut ca rezultat cauzarea de suferințe fizice altor trei persoane și tulburarea ordinii și liniștii publice.

26. S-a mai reținut, în esență, cu privire la inculpatul A.I., faptul că, la data de 1 martie 2020, ora 14.30, a participat la o încăierare între mai multe persoane, încăierare în desfășurarea căreia a suferit leziuni care au necesitat pentru vindecare 11-12 zile de îngrijiri medicale, atestate prin certificatul medico-legal nr. zz din 2 martie 2020, și care a avut ca rezultat cauzarea de suferințe fizice altor trei persoane și tulburarea ordinii și liniștii publice.

27. De asemenea, s-a reținut, cu privire la inculpatul A.D., faptul că, la data de 1 martie 2020, ora 14.30, a participat la o încăierare între mai multe persoane, care a avut ca rezultat cauzarea de suferințe fizice altor patru persoane și tulburarea ordinii și liniștii publice.

28. Cu privire la inculpata A.A.L. s-a reținut faptul că, la data de 1 martie 2020, ora 14.30, a participat la o încăierare între mai multe persoane, care a avut ca rezultat cauzarea de suferințe fizice altor patru persoane și tulburarea ordinii și liniștii publice.

29. Totodată, s-a reținut, cu privire la inculpatul G.G., faptul că, la data de 1 martie 2020, ora 14.30, a participat la o încăierare între mai multe persoane, încăierare în desfășurarea căreia a suferit leziuni care au necesitat pentru vindecare 5-6 zile de îngrijiri medicale, atestate prin certificatul medico-legal nr. ww din 5 martie 2020, și care a avut ca rezultat cauzarea de suferințe fizice altor trei persoane și tulburarea ordinii și liniștii publice.

30. Referitor la inculpatul G.A.B. s-a reținut faptul că, la data de 1 martie 2020, ora 14.30, a participat la o încăierare între mai multe persoane, care a avut ca rezultat cauzarea de suferințe fizice altor patru persoane și tulburarea ordinii și liniștii publice.

31. Prin sentința penală nr. 805 din 3 octombrie 2023 a Judecătoriei Suceava, pronunțată în dosarul nr. 5.934/314/2022*, s-au dispus următoarele:

32. În baza art. 396 alin. (6) CPP, raportat la art. 16 alin. (1) lit. f) teza a II-a CPP, cu aplicarea art. 154 alin. (1) lit. d) raportat la art. 131 CP și art. 5 CP, cu referire la Deciziile nr. 297/2018 și nr. 358/2022 ale Curții Constituționale, s-a dispus încetarea procesului penal față de inculpații G.G. și G.A.B., sub aspectul săvârșirii infracțiunii de tulburare a ordinii și liniștii publice, prevăzută de art. 371 CP, ca urmare a împlinirii termenului de prescripție a răspunderii penale.

33. În baza art. 396 alin. (6) CPP, raportat la art. 16 alin. (1) lit. f) teza a II-a CPP, cu aplicarea art. 154 alin. (1) lit. e) CP și art. 5 CP, cu referire la Deciziile nr. 297/2018 și nr. 358/2022 ale Curții Constituționale, s-a dispus încetarea procesului penal față de inculpații G.C., G.P.D., A.M.G., A.I., A.D. și A.A.L., sub aspectul săvârșirii infracțiunii de încăierare, prevăzută de art. 198 alin. (1) CP, ca urmare a împlinirii termenului de prescripție a răspunderii penale.

34. În baza art. 396 alin. (6) CPP, raportat la art. 16 alin. (1) lit. f) teza a II-a CPP, cu aplicarea art. 154 alin. (1) lit. e) raportat la art. 131 CP și art. 5 CP, cu referire la Deciziile nr. 297/2018 și nr. 358/2022 ale Curții Constituționale, s-a dispus încetarea procesului penal față de inculpații G.G. și G.A.B., sub aspectul săvârșirii infracțiunii de încăierare, prevăzută de art. 198 alin. (1) CP, ca urmare a împlinirii termenului de prescripție a răspunderii penale.

35. În baza art. 396 alin. (2) CPP, au fost condamnați inculpații G.C., G.P.D., A.M.G., A.I., A.D. și A.A.L. la pedeapsa amenzii penale pentru săvârșirea infracțiunii de tulburare a ordinii și liniștii publice, prevăzută de art. 371 CP, cu aplicarea art. 5 alin. (1) CP.

36. **Referitor la latura civilă a cauzei**, în baza art. 25 alin. (1) CPP raportat la art. 397 alin. (1) CPP, cu aplicarea art. 1.349 C. civ., art. 1.357 C. civ., art. 1.370 C. civ., art. 1.371 C. civ. și art. 1.382 C. civ., s-a admis, în parte, acțiunea civilă exercitată de inculpatul-parte civilă G.C. și au fost obligați inculpații A.I., A.M.G., A.D. și A.A.L., în solidar, la plata către inculpatul-parte civilă G.C. a sumei de 3.000 euro [în echivalent în lei la cursul Băncii Naționale a României (BNR) din ziua plății efective] cu titlu de daune morale.

37. În baza art. 25 alin. (1) CPP raportat la art. 397 alin. (1) CPP, cu aplicarea art. 1.349 C. civ., art. 1.357 C. civ., art. 1.370 C. civ., art. 1.371 C. civ. și art. 1.382 C. civ., s-a admis, în parte, acțiunea civilă exercitată de inculpatul-parte civilă A.I. și au fost obligați inculpații G.C., G.P., G.G. și G.A.B., în solidar, la plata către inculpatul-parte civilă A.I. a sumei de 1.500 euro (în echivalent în lei la cursul BNR din ziua plății efective) cu titlu de daune morale.

38. În baza art. 25 alin. (1) CPP raportat la art. 397 alin. (1) CPP, cu aplicarea art. 1.349 C. civ., art. 1.357 C. civ., art. 1.370 C. civ., art. 1.371 C. civ. și art. 1.382 C. civ., s-a admis, în parte, acțiunea civilă exercitată de inculpatul-parte civilă A.M.G. și au fost obligați inculpații G.C., G.P., G.G. și G.A.B., în solidar, la plata către inculpatul-parte civilă A.M.G. a sumei de 500 euro (în echivalent în lei la cursul BNR din ziua plății efective) cu titlu de daune morale.

39. Pentru a dispune astfel în ceea ce privește latura civilă a cauzei, instanța a reținut că, potrivit art. 19 alin. (1) CPP, acțiunea civilă exercitată în cadrul procesului penal are ca obiect tragerea la răspundere civilă delictuală a persoanelor responsabile potrivit legii civile pentru prejudiciul produs prin comiterea faptei care face obiectul acțiunii penale.

40. Dispozițiile art. 1.349 C. civ. și cele ale art. 1.357-1.371 C. civ. reglementează răspunderea civilă delictuală pentru fapta proprie, iar dispozițiile art. 1.381-1.395 C. civ. prevăd regulile aplicabile în ceea ce privește repararea prejudiciului în cazul răspunderii delictuale.

41. Cât privește fapta ilicită, prin raportare la situația de fapt reținută, aceasta există, chiar dacă în ceea ce privește infracțiunea de încăierare a intervenit prescripția răspunderii penale.

42. Instanța de fond a reținut că toți inculpații, inclusiv cei trei inculpați care s-au constituit părți civile în cauză, s-au angrenat în săvârșirea aceleiași fapte delictuale, participând la un conflict fizic, fiind împărțiți în două tabere adverse și aplicându-și reciproc lovituri. În urma acestui conflict, inculpatului-parte civilă G.C. i-au fost produse leziuni traumatice pentru a căror vindecare a avut nevoie de 24-25 de zile de îngrijiri medicale, inculpatului-parte civilă A.I. i-au fost produse leziuni traumatice pentru a căror vindecare a avut nevoie de 11-12 zile de îngrijiri medicale, iar inculpatului-parte civilă A.M.G. i-au fost produse leziuni traumatice pentru a căror vindecare a avut nevoie de 3-4 zile de îngrijiri medicale. Referitor la prejudiciu, acesta a constatat în suferințele de ordin moral cauzate inculpaților-părți civile.

43. Cu privire la existența unei legături de cauzalitate între fapta ilicită și prejudiciu, instanța de fond a considerat și această condiție îndeplinită, prejudiciul reieșind în mod direct din faptele ilicite ale inculpaților, lanțul causal nefiind întrerupt.

44. S-a reținut că, în materie delictuală, legiuitorul a instituit răspunderea autorului pentru cea mai ușoară culpă, după cum a rezultat din dispozițiile art. 1.357 alin. (2) C. civ. În concret, inculpații s-au implicat în mod intenționat în conflictul fizic din data de 1 martie 2020, existând vinovăția comună a acestora.

45. Instanța de fond a subliniat că toți inculpații au participat la conflictul fizic din data de 1 martie 2020, exercitând acte de violență, astfel că nu s-a putut stabili individual contribuția fiecărei persoane din grup asupra participanților din grupul opus, motiv pentru care, în baza dispozițiilor legale anterior menționate, s-a apreciat că toți inculpații răspund pentru prejudiciile produse în urma conflictului, gradul de contribuție a fiecăreia dintre taberele implicate în conflict, la producerea prejudiciului, fiind de 50%.

46. Însă, în privința întinderii prejudiciului moral, luând în considerare dispozițiile art. 1.370 și 1.371 C. civ., precum și faptul că s-a stabilit gradul de contribuție de 50% pentru fiecare tabără implicată în conflict, instanța de fond a apreciat că suma de 3.000 euro (în echivalent în lei la cursul BNR din ziua plății efective) este una justificată pentru inculpatul-parte civilă G.C., sens în care inculpații A.I., A.M.G., A.D. și A.A.L. au fost obligați, în solidar, la plata acestei sume către victimă. În ceea ce îi privește pe inculpații-părți civile A.I. și A.M.G., instanța de fond a apreciat că sumele de 1.500 euro, respectiv 500 euro, cu titlu de daune morale, sunt îndestulătoare, sens în care inculpații G.C., G.P., G.G. și G.A.B. au fost obligați, în solidar, la plata acestei sume către victime.

47. Împotriva acestei sentințe, în termen legal, au formulat apel Parchetul de pe lângă Judecătoria Suceava, inculpatul-parte civilă G.C. și inculpata G.P.D., cauza fiind înregistrată pe rolul Curții de Apel Suceava, Secția penală și pentru cauze cu minori, cu nr. 5.934/314/2022*.

48. La termenul de judecată din data de 10 iunie 2024, instanța a pus în discuție, din oficiu, sesizarea Înaltei Curți de Casație și Justiție în vederea dezlegării de principiu a chestiunii de drept anterior menționate.

III. Opinia completului care a dispus sesizarea și punctele de vedere exprimate de către procuror și inculpați

III.1. Cu privire la admisibilitatea sesizării Înaltei Curți de Casație și Justiție

49. Completul de judecată care a dispus sesizarea Înaltei Curți de Casație și Justiție, reprezentantul Ministerului Public și apărătorii inculpaților au opinat că *sunt îndeplinite condițiile de admisibilitate* prevăzute de dispozițiile art. 475 CPP, deoarece Curtea de Apel Suceava, Secția penală și pentru cauze cu minori, este investită cu judecarea cauzei în apel, fiind astfel îndeplinită condiția referitoare la soluționarea cauzei în ultimă instanță, și a fost invocată o chestiune de drept reală, veritabilă, susceptibilă să dea naștere unor interpretări diferite, de a cărei lămurire depinde soluționarea pe fond a apelului, chestiune asupra căreia nu s-a statuat printr-o hotărâre prealabilă sau printr-un recurs în interesul legii.

III.2. Cu privire la chestiunea de drept ce formează obiectul sesizării

50. Completul de judecată care a dispus sesizarea Înaltei Curți de Casație și Justiție în vederea pronunțării unei hotărâri prelabile a reținut că *problema de drept supusă dezbaterei suscită interpretări diferite, atât în sensul admisibilității, cât și în sensul inadmisibilității acțiunii civile și a prezentat principalele argumente în sprijinul celor două opinii.*

51. *Într-o opinie*, susținută și de apărătorul inculpaților-apelanți G.C. și G.P.D., se apreciază că acțiunea civilă formulată de un inculpat – participant la săvârșirea infracțiunii de încăierare, prevăzută de art. 198 alin. (1) CP, împotriva altui inculpat – participant la aceeași infracțiune de încăierare, prevăzută de art. 198 alin. (1) CP, având ca obiect pretenții civile decurgând din leziunile suferite ca urmare a încăierării, *este admisibilă*.

52. În susținerea acestei opinii, s-a argumentat că, spre deosebire de Codul penal anterior, care reglementa infracțiunea de încăierare în titlul IX – *Infracțiuni care aduc atingere unor relații privind conviețuirea socială*, potrivit Codului penal în vigoare, infracțiunea de încăierare este reglementată în titlul I al Părții speciale, respectiv în cadrul infracțiunilor îndreptate împotriva persoanei.

53. Astfel, în prezent, obiectul juridic special principal al infracțiunii de încăierare constă în relațiile referitoare la atributele fundamentale ale persoanei, integritatea corporală, sănătatea sau chiar viața acesteia, atunci când în cursul încăierării se săvârșește o infracțiune contra persoanei, fără a se cunoaște făptuitorul. Într-un asemenea caz, vătămarea integrității corporale sau a sănătății apare însă ca o consecință a înșeși faptei de încăierare.

54. În această opinie se reține că fiecare inculpat poate avea și calitatea de persoană vătămată în cauză, în condițiile în care ar fi suferit un prejudiciu material/moral, urmare a contribuției infracționale săvârșite de către ceilalți inculpați la adresa sa, prin afectarea integrității fizice sau/și psihice.

55. Cât timp în urma încăierării unul sau mai mulți participanți suferă o vătămare a integrității corporale, indiferent de gravitate, prejudiciul cauzat nu poate rămâne neacoperit, neputându-se susține că, prin participarea la încăierare, inculpații și-au asumat posibila vătămare corporală.

56. Mai mult decât atât, infracțiunea de încăierare în forma-tip absoarbe în conținutul ei constitutiv infracțiunea de loviri și alte violențe. Or, dacă în situația unui conflict între două persoane, în care acestea se lovesc reciproc, cu consecința vătămării integrității corporale a ambelor persoane, acestea au atât calitate de inculpat, în raport cu fapta de lovire a celeilalte persoane, cât și calitate de persoană vătămată, în raport cu acțiunea părții adverse de lovire, ambele fiind îndreptățite în calitate de persoane vătămăte la repararea propriului prejudiciu, ar trebui ca și în conflictul dintre două tabere care se înfruntă situația să fie similară.

57. *Într-o altă opinie*, susținută și de reprezentantul parchetului, precum și de apărătorul inculpaților intimați A.D. și A.A.L., se apreciază că acțiunea civilă formulată de un inculpat – participant la săvârșirea infracțiunii de încăierare, prevăzută de art. 198 alin. (1) CP, împotriva altui inculpat – participant la aceeași infracțiune de încăierare, prevăzută de art. 198 alin. (1) CP, având ca obiect pretenții civile decurgând din leziunile suferite ca urmare a încăierării, *este inadmisibilă*.

58. S-a reținut că infracțiunea de încăierare este o infracțiune cu subiect activ plural, specificul acestei infracțiuni fiind dat de pluralitatea de subiecți activi, infracțiunea neputând fi reținută în lipsa acestei pluralități naturale. Or, admiterea acțiunii civile și obligarea unui participant la încăierare la plata unor daune morale sau materiale către un alt participant care a suferit vătămări conduc practic la negarea vinovăției participantului despăgubit pentru suferirea unui prejudiciu moral sau material.

59. Practic, un inculpat care răspunde sub aspectul laturii penale pentru săvârșirea infracțiunii de încăierare, fiind parte a subiectului activ plural, ajunge să fie despăgubit ca și cum ar avea calitatea de persoană vătămată constituită parte civilă în procesul penal. Participarea sau implicarea în încăierare este rezultatul direct al voinței fiecărui inculpat, astfel încât, în măsura în care același inculpat ar fi despăgubit pentru prejudiciul moral sau material provocat de alți membri ai pluralității de subiecți activi, s-ar ajunge la folosirea propriei vinovății în obținerea unui drept de reparare, contrar principiului conform căruia nimeni nu se poate prevala de propria culpă în obținerea protecției unui drept (*nemo auditur propriam turpitudinem allegans*).

60. Un alt argument este acela potrivit căruia răspunderea solidară a unor prezumtivi autori ai prejudiciului față de victimă la care se referă dispozițiile art. 1.370 C. civ. nu poate fi aplicată în cazul unei infracțiuni cu subiect activ plural, cum este încăierarea, toate persoanele având calitatea de inculpați, neexistând în mod separat o victimă față de care acești inculpați să răspundă civil. În măsura în care probatoriul administrat ar fi permis reținerea unor legături de cauzalitate între actele infracționale și fiecare prejudiciu provocat persoanelor constituite părți civile, cu certitudine încadrarea juridică a faptelor nu ar mai fi fost aceea de încăierare, putând fi reținută o infracțiune de lovire.

61. Modul de soluționare a pretențiilor civile nu poate fi conceput în același fel ca în cazul unor infracțiuni contra persoanei care nu presupun un subiect activ plural. Dacă în cazul unei infracțiuni îndreptate împotriva vieții persoanei, de regulă există o delimitare clară a noțiunii de subiect activ, persoană vătămată și subiect pasiv, în cazul infracțiunii de încăierare, subiectul activ este reprezentat de o pluralitate de făptuitori, fiecare răspunzând în calitate de autor pentru participarea la încăierare.

IV. Punctele de vedere exprimate de către curțile de apel și instanțele judecătorești arondate

62. În conformitate cu dispozițiile art. 476 alin. (10) CPP, cu referire la art. 473 alin. (5) CPP, s-a solicitat punctul de vedere al instanțelor de judecată asupra chestiunii de drept supuse dezlegării.

63. În urma consultării materialelor transmise de către curțile de apel și instanțele arondate acestora s-a constatat că punctele de vedere nu sunt unitare, fiind identificate două orientări:

64. **Într-o primă orientare** se consideră că acțiunea civilă formulată de un inculpat – participant la săvârșirea infracțiunii de încăierare prevăzute de art. 198 alin. (1) CP împotriva altui inculpat – participant la aceeași infracțiune

de încăierare prevăzută de art. 198 alin. (1) CP, având ca obiect pretenții civile decurgând din leziunile suferite ca urmare a încăierării, *este admisibilă*.

65. În acest sens au fost exprimate puncte de vedere de către: Curtea de Apel Brașov, Curtea de Apel Iași și instanțele arondate, Curtea de Apel Timișoara, Tribunalul Neamț, Tribunalul Hunedoara, Tribunalul Alba, Tribunalul București și judecătoriile din circumscripția sa, Tribunalul Giurgiu, Tribunalul Ilfov, Tribunalul Teleorman și instanțele arondate, Tribunalul Brașov, Tribunalul Covasna, Tribunalul Olt, Tribunalul Bistrița, Tribunalul Argeș, Tribunalul Galați, Tribunalul Timiș, Tribunalul Târgu Mureș, Tribunalul Suceava și instanțele arondate, Judecătoria Piatra Neamț, Judecătoria Roman, Judecătoria Agnita, Judecătoria Hunedoara, Judecătoria Deva, Judecătoria Orăștie, Judecătoria Petroșani, Judecătoria Hațeg, Judecătoria Hunedoara, Judecătoria Alba Iulia, Judecătoria Aiud, Judecătoria Sebeș, Judecătoria Bufta, Judecătoria Întorsura Buzăului, Judecătoria Măcin, Judecătoria Craiova, Judecătoria Băilești, Judecătoria Slatina, Judecătoria Huedin, Judecătoria Pitești, Judecătoria Câmpulung, Judecătoria Buzău, Judecătoria Pogoanele, Judecătoria Târgoviște, Judecătoria Pucioasa, Judecătoria Moldova Nouă, Judecătoria Sânnicolau Mare, Judecătoria Târnăveni și Judecătoria Reghin.

66. În argumentarea opiniei exprimate, instanțele au apreciat, în esență, că fiecare inculpat poate avea și calitatea de persoană vătămată în cauză, în condițiile în care a suferit un prejudiciu material sau moral, ca urmare a contribuției infracționale săvârșite de către ceilalți inculpați la adresa sa. S-a apreciat că nu se poate reține că, prin participarea la încăierare, inculpații și-au asumat posibila vătămare corporală, atât timp cât, în urma încăierării, unul sau mai mulți participanți au suferit o vătămare, motiv pentru care prejudiciul cauzat nu poate rămâne neacoperit.

67. S-a avut în vedere că obiectul juridic special principal al infracțiunii de încăierare constă în relațiile sociale referitoare la atributele fundamentale ale persoanei, integritatea corporală, sănătatea acesteia, infracțiunea fiind reglementată în titlul *infracțiunilor îndreptate împotriva persoanei*, infracțiunea de încăierare absorbind, în forma tip, în conținutul ei constitutiv, infracțiunea de loviri și alte violențe.

68. Astfel, dacă în situația unui conflict între două persoane, în care acestea se lovesc reciproc, cu consecința vătămării integrității corporale a fiecăreia, acestea pot avea atât calitatea de inculpați în raport cu fapta de lovire a celeilalte persoane, cât și de persoană vătămată în raport cu acțiunea părții adverse de lovire, ambele fiind îndreptățite în calitatea de persoane vătămate la repararea propriului prejudiciu, ar trebui ca, și în cazul unui conflict între două tabere, situația să fie similară.

69. Infracțiunea de încăierare absoarbe infracțiunea de loviri și alte violențe, diferența fiind că, participând mai multe persoane la încăierare, valoarea socială ocrotită este mai lezată, pericolul fiind mai mare. Pe cale de consecință, persoana prejudiciată, chiar dacă este vinovată de săvârșirea aceleiași infracțiuni, are dreptul la recuperarea prejudiciului suferit prin lovirea sa de către celelalte persoane.

70. Acțiunea civilă este admisibilă, având în vedere situarea reglementării – în cadrul infracțiunilor îndreptate contra persoanei –, în conformitate cu prevederile alin. (1) și (2) ale art. 19 CPP, ce reglementează obiectul și exercitarea acțiunii civile.

71. Astfel, persoanele responsabile potrivit legii civile pentru prejudiciul produs prin comiterea faptei care face obiectul acțiunii penale pot fi trase la răspundere în cadrul procesului penal prin exercitarea acțiunii civile, interpretarea termenilor de persoană responsabilă pentru prejudiciul produs prin comiterea faptei care face obiectul acțiunii penale, persoană vătămată, succesorii acesteia și ai părții responsabile civilmente făcându-se potrivit legii civile.

72. Reținând în plus incidența dispozițiilor art. 1.370 C. civ., s-a apreciat că această calitate de inculpat într-un proces penal nu respinge posibilitatea aceluiași inculpat de a avea și calitate de persoană prejudiciată în sens civil, adică de persoană vătămată, în același caz penal, în cazul concret al infracțiunii de încăierare, infracțiune care, potrivit noului Cod penal, este o infracțiune contra integrității persoanei și a sănătății, o infracțiune ce vizează persoana, nu ordinea socială, cum era reglementată în vechiul Cod penal.

73. Prin urmare, infracțiunea de încăierare absoarbe infracțiunea de loviri sau alte violențe, conform art. 198 alin. (1) CP, sau, dacă este cazul, infracțiunea de vătămare corporală sau loviri sau vătămări cauzatoare de moarte, conform alin. (2), respectiv alin. (3) ale art. 198 CP. De altfel, în cuprinsul art. 198 alin. (2) CP legiuitorul precizează faptul că inclusiv victima poate răspunde penal, deci inclusiv sub aspect civil.

74. Au fost atașate, exemplificativ, hotărâri judecătorești pronunțate în sensul acestei orientări, respectiv decizia penală nr. 936/Ap din 11 decembrie 2023, pronunțată de Curtea de Apel Brașov, Secția penală, sentința penală nr. 697 din 17 aprilie 2018, pronunțată de Judecătoria Brașov, sentința penală nr. 187 din 7 iunie 2023, pronunțată de Judecătoria Câmpulung Moldovenesc, definitivă prin decizia penală nr. 1.743 din 14 decembrie 2023, pronunțată de Curtea de Apel Suceava, Secția penală.

75. Se constată totodată că prin alte hotărâri judecătorești atașate, respectiv sentința penală nr. 53 din 21 octombrie 2011, pronunțată de Judecătoria Întorsura Buzăului, sentința penală nr. 1.836 din 17 octombrie 2018, pronunțată de Judecătoria Târgu Jiu, definitivă prin decizia penală nr. 893 din 6 iunie 2019, pronunțată de Curtea de Apel Craiova, sentința penală nr. 239 din 16 februarie 2021, pronunțată de Judecătoria Pitești, definitivă prin decizia penală nr. 490/A din 9 iulie 2021, pronunțată de Curtea de Apel Pitești, sub aspectul laturii civile, soluția a fost aceea de respingere a acțiunii civile ca neîntemeiată, rezultând că instanțele au considerat că acțiunea civilă exercitată de persoanele participante la infracțiunea de încăierare are caracter admisibil.